

VATAN VE SİHHAT Tıbbiyenin Yurtseverliği

VATAN VE SİHHAT Tıbbiyenin Yurtseverliği

Çocuklarımızın onurlu ve mutlu birer birey olması; yurtseverliği kişiliklerinin ayrılmaz bir niteliği olarak benimsemeleriyle mümkün olacaktır.

Gazi M. Kemal

Editörler: Dr. Eren Akçiçek-Dr. Fevzi Çakmak

VATAN VE SAHHAT
"Tıbbiyenin Yurtseverliği"

Editörler:

Dr. Eren AKÇIÇEK - Dr. Fevzi ÇAKMAK

VATAN VE SIHHAT
"Tıbbiyenin Yurtseverliği"

Editörler:

Dr. Eren AKÇİÇEK - Dr. Fevzi ÇAKMAK

ISBN: 978-605-63871-2-8

Birinci Basım, Ekim 2015, İzmir

© Bu kitabın yayın hakları *Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneđi'*ne aittir. Kitabın tamamı veya bir bölümü, alıntı amacı dışında izinsiz olarak, hiçbir biçimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde etmek üzere saklanamaz.

Tasarım-Uygulama:

Rifat Güler

e-posta: egetan96@gmail.com

Baskı ve Cilt:

Bassaray Matbaası

Sanat Cad. No:1/5 Çamdibi / İZMİR

Tel.: (232) 457 71 48

www.bassaray.com

bassaray@gmail.com

Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneđi Yayınları

BUHASDER

Sahilevleri Mahallesi, Gürlere Caddesi

Orkide Sokak No:9 Narlıdere / İzmir

Telefon: 0232 469 69 69 (4115) dahili • 0507 020 08 62

e-posta: buhasder@gmail.com

www.buhasder.org.tr

MİLLİ MÜCADELENİN TIBBİYELİLER TARAFINDAN DESTEKLENMESİ VE DARÜLFÜNUN BOYKOTU

Fevzi ÇAKMAK

Osmanlı devleti bünyesinde 18. yüzyıldan başlayarak yıkılışa kadarki dönem içinde, pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da bir modernleşme süreci yaşandı. Özellikle II. Mahmut döneminde modern tarzda, laik eğitim veren kurumların temeli atıldı. Bu kurumlar içinde, öncelikli görevi yeni kurulan ordunun doktor ihtiyacını karşılamak olan Tıbhane, 14 Mart 1827 tarihinde açıldı. Buna ek olarak bir Cerrahhane ve ihtiyacın artması ve eğitimin iyileştirilmesi amacıyla da 1839'da Galatasaray'daki eski saray okulunda Mekteb-i Şahane-i Tıbbiye kuruldu¹. Padişah II. Mahmut bizzat Tıbbiyenin açılışında yer alırken, orada yaptığı konuşmasında da, *"Bu okula, insan sağlığının korunması gibi kutsal bir ödevde kendini verecek bir okul olacağı için öncelik verdim"* ifadelerine yer verdi. Padişah, eğitim dilinin Fransızca olmasının gerekçelerini ve duyduğu hoşnutsuzluğu ifade eden cümlelerin ardından, şunları söylemekten geri durmadı: *"Bir gün gelecek şimdi bir Avrupa dilinde ve yabancı hocalardan öğrendiğimiz tıbbi, kendi dilimizde okutacağız ve böyle okutan hocalarımız yetişecektir"*². Padişahın bu öngörüsü yaklaşık kırk yıl sonra gerçekleşti ve 1886 yılında Tıbbiyenin öğrenim dili Türkçe oldu³.

Kurulan laik ve modern eğitim kurumlarıyla birlikte, eğitim ve öğretimde ortaya çıkan farklılaşma, yeni yetişen genç kuşakların çağı ve ülke sorunlarını algılamalarını sağlayacak, farklı bir dünya görüşünün oluşumuna neden olacaktı. Bu dünya görüşünün sonucu olarak, gençlik hareketleri ve örgütlenmeleri Osmanlı-Türk toplumu içersinde kendisini hissettirmeye başladı. Toplum içersinde gençlik hareketlerinin kendini ilk olarak göstermeye başladığı dönem olarak II. Abdülhamit'in otoriter yılları gösterilir. Bu dönemde gençliğin hedefi, II. Abdülhamit rejimini yıkararak, Meşrutî yönetimi ve anayasayı yürürlüğe koymayı sağlamaktı.

1 Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye 1808-1975**, C 2, 2. baskı, İstanbul, 1994, s.78.

2 Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, s. 181.182.

3 **A.g.e.**, s. 182.

Mekteb-i Tıbbiye'nin Bahçesi

(Kaynak: *Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi*, Nil Sarı, Burhan Akgün, Ümit Emrah Kurt, İstanbul, 2011)

Tıbbiye içersindeki ilk hareketlenmeler, 1889 yılında karşımıza çıkmaktadır. Tıbbiye'nin Demirkapı'da bulunan binası içersinde Tıbbiye öğrencileri, hürriyet yolunda mücadele kararını alarak, kısa süre içersinde örgütlendi. İleriki dönemde Türk siyasi hayatında önemli bir yer edecek olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çekirdeğini oluşturan "İttihad-ı Osmani Cemiyeti" kuruldu⁴. Tıbbiye'de başlayan hürriyet hareketi, giderek diğer eğitim kurumlarını da içine alan geniş bir gençlik hareketine yönelir. Tıbbiye'de, rejimine yönelik muhalif duruşu, sonraki dönemlerde, gençlik içersinde Tıbbiye'yi ön plana çıkaracak, ülke sorunlarına ilişkin bakışlarının daha bilinçli ve tutarlı olmasını sağlayacaktır.

Tıbbiye içersinde oluşturulan cemiyetin varlığı birkaç yıl içersinde ortaya çıkarılır, soruşturmalar sonrası, tutuklamalar olur. Tutuklamalar sonrası, Askeri Tıbbiye'de sıkı bir baskı dönemi ve bazı Tıbbiyelilerin Avrupa'ya

4 İbrahim Temo anılarında cemiyetin kurulma amacı hakkında şu bilgileri vermektedir; "Sarayburnu'nda, şimdi İmarat-ı Askeriye'ye tahsis olunan Gülhane mektebi adını alan eski mektebi tıbbiye -i askeriyede bir teneffüs saati... elimde kitap dolaşırken İshak Sukuti yanıma sokuldu, yeni bir şeyler olup olmadığını sordu. Ben, aziz vatanın bugünkü durumu ve idare tarzıyla yok olup gideceğini... bu tehlikenin giderilmesi için bir çare düşünüp... faaliyete geçmek... bir cemiyet halinde çalışmak gerektiğinden bahsettim". *İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anıları*, İstanbul, 1987, s. 13.

gidişi başlar ve cemiyet varlığını daha ihtiyatlı ve programlı bir şekilde sürdürme yoluna gider⁵. 1895 yılına gelindiğinde, yönetimden ikinci önemli müdahaleyi alan cemiyet içersinde önemli tutuklamalar gerçekleştirilir. Bu tutuklamalar sonrası içersinde Tıbbiyelilerinde bulunduğu 77 kişi, Şeref Vapuruyla, Trablusgarp-Fizan'a⁶ sürgüne gönderilir⁷. Buraya sürgün edilen Tıbbiyelilerin bir kısmı başka ülkelere kaçacak, bir kısmı II. Meşrutiyet'in ilanına kadarki süreçte bu bölgede kalıp, sonrasında ülkeye dönerek, bıraktıkları tıp eğitimine devam edip, doktorluk yapacaktır⁸.

Tıbbiye'ye yönelik müdahalelerin ardından, *"Tıbbiye'de politikacılık kalmadı. Fiiliyat kâmilen bitti. Fakat yine kalben herkes hürriyetperver, istibdat düşmanıydı"*⁹. Her yerde göklere çıkarılan *"Padişahım çok yaşa"* bağırsuları Tıbbiye bahçesinde havuzun etrafındaki ağaçların tepesine kadar yükselemezdi¹⁰. Tıbbiye'ye yönelik baskılar giderek artarken, yurtdışına tıp eğitimi almak için gönderilen tıp öğrencileri vatan hainliği ile itham edildi. Yurtdışına tıp eğitimi için öğrenci gönderilmemesi yönünde karar alındı. Ayrıca, Girit olayları sonrası gerginleşen Türk-Yunan ilişkilerinin ülke gündemini meşgul ettiği dönemde, Tıbbiye içinde bölünme yaratmak adına, 1897 yılında ilk kez 20 kadar Rum talebe okula alındı¹¹.

1900 yılında kurulan Darülfünun'un ilk yıllarında¹², yönetimin uygulamış olduğu yoğun baskı politikası, Tıbbiye'nin aksine, gençlik-öğrenci hareketlenmelerini zayıflattı. Çünkü Darülfünun'un kuruluş gerekçesi içinde, öğrencileri denetim altında tutarak onları istibdat rejimi doğrultusunda yönlendirmek, çağdaş düşünceler ve müspet bilimlerle ilgilerini en alt seviyeye indirerek, teokratik sisteme bağımlı olarak yetiştirmek yer alıyordu¹³. Fakat, Tıbbiye'de, hürriyete karşı olan özlem ve istibdata karşı olan nefret hiçbir zaman sönmüyor, söndürüleliyordu. Örneğin, Ocak 1907 tarihinde, istibdat rejiminin baskısının okul üzerinde arttırdığı günlerde, öğrencilerden Selanikli Mazlum ve Nazım Şakir Efendi, bir gece Tıbbiye Mektebinin koridorlarına kömür parçalarıyla, herkesin göreceği bir şekilde şu beyti yazmışlardı:

5 A. Süheyl Ünver, "Tıbbiye'de Hürriyet Mücadelesi", **Hayat Tarih Mecmuası**, II/11 (1 Aralık 1965), s. 27.

6 Mehmet Altun, "Fizan denen şu yer!", **Toplumsal Tarih**, S 125 (Mayıs 2004), s.s. 24-29.

7 Ali Fahri Ağababa, **Şeref Kurbanları**, İstanbul, 2007, s. 60.

8 Hakan B. Gülsün, "Dr. Ali Osman (Onbulak) Bey- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Jöntürk", **Toplumsal Tarih**, S 107 (Kasım 2002), s. 107.

9 **Rıza Nur Kendini....**, s. 126.

10 Süleyman Kani İrtem, **Yıldız ve Jön Türkler**, Haz: Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul, 1999, s. 24.

11 Mehmet Yavuz Erler, "Ya Vatan, Ya Sürgün", **Atatürk Dergisi (Doç. Dr. Günay Çağlar Özel Sayısı)**, III/2 (Temmuz 2002), s. 264.

12 Osmanlı Devleti bünyesinde Darülfünun (Üniversite) kurulması 1846 yılında kararlaştırıldı, fakat 1863 yılında açıldı. Fakat beklenen ilgiliyi görmedi, 1865'te bir yangın geçirdi ve yandı. 1869 tarihinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin yayınlanmasının ardından 1870 yılında Darülfünun yeniden açıldı. Fakat "dinsizlik" tartışmaları arasında 1871 yılında tekrar kapandı. Nihai olarak 1900 yılında Darülfünun tekrar açıldı. Açılma gerekçelerinin başında, o yıllarda yüksek tahsil çağına gelmiş olan pek çok öğrencinin eğitim için yurtdışına gidişinin önüne geçmekti. Ayrıntılı bilgi için bkz: Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**, Ankara, 1989, ss. 188-192; s.262-263.

13 Yücel Aktar, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Gençlik", **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C 2, s. 518.

*"Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat(eşitlik), hamiyet
Kahrolsun istibdat! Kahrolsun zulüm!"*

Bununla da kalmayarak, okunması öğrenciye yasaklanan şair Namık Kemal'in dizeleri, okulun duvarlarını süslüyordu:

*"Vatanın bağına düşman dayanmış hançerini!
Yok imiş kurtaracak bahtı siyah maderini!
Mahveder kendini bülbül bile hürriyet için!
Çekilir mi bu bela kalemi pür mihnet için!"¹⁴*

Öğrenciler, herkesin göreceği başka bir yere de şu cümleleri yazmaktan geri kalmamışlardı:

*"Yanar nâr-ı mezalimle, yine hürriyeti talip!
Esir olmaz bu Tıbbiye, yeter el-hükümü ilgalip!"¹⁵*

1904 yılında Tıbbiye'de öğrenim görmeye başlayan Mehmet Derviş, o günlere ilişkin anılarında, okuldaki özgürlük ortamına ilişkin şu ifadelerde bulunuyordu:

"... O zaman; mor kadife yakalı, omuzlarına kadar kırmızı şeritli bir Tıbbiye-i Şahaneli, İstanbul'da en saygıdeğer mektep talebesi sayılırdı. Çünkü vatan uğruna Fizan'a, Yemen'e, Bağdat'a, Şam'a sürülen, Mısır'a, Paris'e kaçan ve zindanlara, denizlere atılanlar bunların arkadaşlarıydılar... Biz de Şahaneve (Tıbbiye) geçtik. Hakikaten burada çok güzel bir fikir serbestliği vardı. Bütün yasaklanmış kitap, gazete ve mecmua okunuyor, Bühner'in 'Madde ve Kuvvet' eseri durmadan elden ele dolaşıyordu. Burayı müdürler, nazırlardan ziyade eski Tıbbiyelilerin aziz ruhları idare ediyordu"¹⁶.

Tıbbiye içinde sürekli devam ede gelen özgürlük talepleri, giderek diğer eğitim kurumlarında da kendini hissettirecekti.

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilanı sonrası, gençlik içersinde siyasal örgütlenmelerin hız kazandığı görülür. Bu siyasal örgütlenmeler içersinde yer alan yapılardan biri, askeri Tıbbiye öğrencilerinin desteğiyle kurulan Türk Ocağı'dır. Ocağın kuruluş amacı, tek bir Osmanlı toplumu yaratma düşüncesinden ayrılarak, Türkleri ulus haline getirerek devleti kurtarmak ilkesinin öğrenciler tarafından hayata geçirilmesi düşüncesidir¹⁷. Öğrenciler arasında yapılan bir dizi gizli toplantılar sonrası, milliyet esasına dayanan bir cemiyet kurma düşüncesi olgunlaşmış ve bir program hazırlanmıştı. Bu program temelinde 11 Mayıs 1911 tarihinde "190 Tıbbiyeli Türk Evladı" adına kaleme alınan bildiri, dönemin önemli aydınlarına sunuldu. Bildiride, 1908

14 İrtem, a.g.e., s. 175-176.

15 İrtem, a.g.e., s. 210.

16 **Bir Doktorun Harp ve Memleket Anıları**, Der: Metin Özata, Ankara, 2009, s. 5-6.

17 Aktar, a.g.m., s. 523.

siyasi reformunun ardından yaşam şartları kötü olan Türklerin her yönüyle geliştirilmesi için sosyal bir reform yapılması gereği dile getirilerek, bu amaçla çalışacak "milli ve içtimai bir cemiyet teşkil etmek" gereği üzerinde duruluyordu. Türkçü aydınlarla yaptıkları görüşme ve toplantılardan sonra, Türk Ocakları 3 Temmuz 1911 tarihinde fiilen, 25 Mart 1912'de resmen kuruldu.

Fakat Meşrutiyet'in ilan sonrası ortaya çıkan özgürlük ortamı fazla uzun sürmeyecek, hükümetler üniversite ve yüksek okul gençliği üzerindeki hâkimiyetini korumak konusunda çeşitli teşebbüslerde bulunacaktı. Özellikle 31 Mart olayı sonrası uygulanan sıkı tedbirler ile Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği olağanüstü şartlar, gençlik içerisindeki hareketlenmeleri azaltacaktır¹⁸.

Birinci Dünya Savaşı sonrası, savaştan yenik olarak çıkan Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan işgal sürecine, gençlik sessiz kalmadı. Gençliğin, işgallere yönelik tepki ve duyarlılıkları toplantılarda ön planda yer aldı. İşgalci güçlere ve onların faaliyetlerine karşı ortaya çıkacak olan tepkinin odak noktasında, Darülfünun ve onun çeşitli fakültelerinin bünyesinde yer alan öğretim üyeleri ve öğrenciler yer alacaktır. 11 Aralık 1918 tarihinde "*Devlet ve milletin geçirdiği bu en müşkül ve tarihi anlarda bütün alemler insanîyet ve medeniyete karşı vatanın alî hukuk menafîini temin için sarf edilen gayretleri müşterek bir gaye uğrunda birleştirmek amacıyla*" kurulan "Milli Kongre" hareketinin merkezinde yer alan öğrenci teşekkülleri içerisinde Tıp Fakültesi'de bulunmaktadır. Milli Kongre, milli bütünlüğü sağlama yolunda toplantılar düzenlemiş, konferanslar vermiş ve bazı yayınlarda bulunmuştur¹⁹.

Mütareke döneminde işgal kuvvetlerine yönelik ilk önemli başkaldırı, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in 11 Nisan 1919 tarihinde yapılan cenaze töreninde gerçekleşti. Kemal Bey, İstanbul hükümetinin işgal kuvvetlerine yaranmak amacıyla kurduğu Divan-ı Harp Mahkemelerinde²⁰, Ermeni tehcirinde üstlenmiş olduğu görev nedeniyle haksız yere yargılanarak idama mahkûm edilmişti. Karar, 10 Nisan'da infaz edildi. İdam sonrası, Tıbbiyeliler, fakültede bir toplantı gerçekleştirdi ve bu toplantıda Gaziantep'li Faik Abdullah (Taşçıoğlu)'nun konuşmasından sonra büyük bir tören düzenlenmesi ve bir çelenkle cenaze törenine katılma kararı alındı. İngilizler, Tıbbiyelilerin okuldan çıkışını engellemek üzere tedbirler almış olsa da, öğrencilerin büyük çoğunluğu kaçarak Kemal Bey'in Mühürdar'daki evine geldi ve cenazeyi alarak eller

18 Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bakınız: Yücel Aktar, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)**, 2. Baskı, Ankara, 1999.

19 Muammer Taylak, **Türkiye'de Öğrenci Hareketleri**, İstanbul, 1997, s.113.

20 Nemrut Mustafa Divan-ı Harbi ismi ile daha sonraları anılacak olan bu mahkemeler için Celal Bayar şu ifadeleri kullanır; "*Siyasi düşmanları yok etmek, itilaf devletlerine hoş görünmek üzere kurulmuştu ve hâkimlerde intikam elemanlarından seçilmişlerdi*". Celal Bayar, **Ben De Yazdım Milli Mücadeleye Giriş**, C 5, İstanbul, 1997, s.63; Bu mahkemeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Ferudun Ata, **İşgal İstanbul'unda Tehcir Yargılamaları**, Ankara, 2005; Nejdet Bilgi, **Ermeni Tehciri ve Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in Yargılanması**, Ankara, 1999.

üzerinde Kızıltoprak'taki Zühtü Paşa Cami'ne getirdi²¹. Kemal Bey'in cenaze töreni büyük gösterilere ve Türk halkının işgallere karşı tepkisine sahne oldu. Cenaze törenine, "*Türklerin büyük şehidi Kemal Bey*" yazılı çelenk ile karşılayan Tıp öğrencilerinden başka, Hüdayı Dergâhu temsilcileri ve Kadıköy Mecidiye Dergahı Şeyhi Münip Bey'de katıldı²². Kadıköy Kuşdili civarındaki mezarlıkta toprağa verilen Kemal Bey'in mezarı başında bir konuşma yapan Tahsin isimli Tıbbiye öğrencisi "*İngilizleri Odesa'dan attılar. Haydi, biz de İstanbul'dan kovalım. Ne bekliyoruz! Felaketimizi hazırlayan İngiliz'i yok etmek zorundayız*" ifadelerinde bulunurken, gösterilere katılan sekiz kişi tutuklandı²³. Peyam-ı Sabah gazetesinin başyazarı ve bir dönem Damat Ferit Paşa hükümetlerinde bakan olarak görev alacak olan Ali Kemal, cenaze töreninde gerçekleştirilen gösterilere ve bu gösterilerin düzenlenmesinde ön planda yer alan kurumlara tepki gösterirken; buna yönelik kaleme aldığı bir yazısında "*Eğer kendi elimde olsa, Kemal Bey'e cenaze alayı tertip eden ve yardım toplayarak Türklüğü dünya medeniyetine karşı bir kat daha lekeleyen gazeteleri bir daha çıkmamak üzere kapattığı gibi, bir daha çıkmamalarını sağlayacağını*" ifade ediyordu²⁴.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ülke genelinde olduğu gibi İstanbul'da da halkın büyük tepkilerine ve gösterilerine sahne oldu. 18 Mayıs 1919 tarihinde Darülfünun'da sayıları dört bini bulan öğretmen ve öğrencilerin yapmış oldukları toplantıda, Darülfünun'un, ortaya çıkan bu tepkileri yönlendirme de ön planda yer alması gerektiği fikri ön plana çıktı. Toplantı başladığında Doktor Besim Ömer Paşa, "*Felaket o kadar derindir ki, mütehassis olmayan ne bir Osmanlı, ne bir Müslüman vardır. Ve Darülfünun bu milletin ruhu, dimağıdır. Hissiyatımızın ulviyeti, şiddeti, zamanında makül teşebbüsler lazımdır*" ifadelerinde bulundu²⁵. Hukuk Fakültesi Meclisi Müderrisleri adına Muslihittin Adil Bey şunları söylüyordu: "*Bu zamanda bütün teşkilatı milliyeden istifade etmek lazımdır. Bu teşkilatın başında Darülfünun'u görüyoruz. Memleketin dimağı, mütefekkeri Darülfünun'dur. Darülfünun'u olan bir memleket ki bağımsızdır ve bağımsız olmayan bir memlekette Darülfünun yoktur*". Tıp Fakültesi adına konuşan Akil Muhtar Bey, "*Benim en vehim gördüğüm nokta, bütün ümidi istikbalimizi bağladığımız ilkelerin karanlık içinde kalmasıdır... Ortalığı umumi bir cinnet istila etmiş gibi görünüyor... Tıp Fakültesi de bu feci vaka karşısında yazdığı protestonun Avrupa devletlerine gönderilmesine karar vermiştir*" diyordu²⁶. Öğrenciler adına Servet Bey, gençliğin önerilerini ise şöyle ifade etmişti; "*İşgali protesto etmek; Vazifesinin kutsiyetini bilerek amil olacak bir kuvvet, bir talebe heyeti teşkil etmek; Müderris ve muallimleri bu işte önde görmek; Milletin*

21 Kemal Özbay, *Türk Asker Hekimliği Tarihi*, C 2, 1976, s.136.

22 Ata, a.g.e.,s.172.

23 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, I, Ankara, 1993, s. 200.

24 Ata, a.g.e.,s.173.

25 Taylak, a.g.e.,s.114.

26 Kemal Arıburnu, *Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Ankara, 1951, s.6-7.

vicdanı için hakiki seferberlik ilan ederek hudutta, içeri girmişse orada mücadele etmek; Mektepleri tatil etmek”²⁷. Tıp Fakültesi öğrencisi Sırrı “Türk milletinin elinden canını ve ruhunu almak isteyenlere karşı hak ve adalet ilkelerini ileri sürerek bağırarak borcumuzdur. Bir küçük azınlığın hakimiyeti altına girmek üzere bulunan sevgili İzmirimizin feci sonu, her Türk’ü kalbinden yaralamış ve ona vazifesinin ne olduğunu göstermiştir... Bugün kainatın en masum ırkını teşkil eden bizler, artık hakikatleri her tarafa ilan ve Türklerin vatanları ve milletleri için kan dökmeye karar verdiklerini ilan edelim. Bugün zillet ve sefaletle yaşamaktansa kan dökerek kahramanlıkla ölmeyi tercih ederiz. Bütün Türk ezici çoğunluğuyla meskun yerler Türk’tür ve Türk kalacaktır” ifadelerinde bulunurken²⁸; Tıp Fakültesi’nin İstanbul’da gerçekleştirilecek olan mitingleri düzenleyen ve örgütleyen kurumların başında geldiğini, Tıp fakültesi adına ilan edilen şu nutuktan anlıyoruz; “Kan dökerek kahramanlıkla ölmeyi tercih ediyoruz. Miting istiyoruz, umum darülfünunlulara, âlemi insaniyete hitap edilmesini istiyoruz”²⁹.

Darülfünun’da okuyan gençler, İstanbul’da yer alan eğitim kurumlarını örgütleyerek, yapılacak olan mitinglere öğrencilerin katılımını sağlıyordu³⁰. 19 Mayıs 1919 da Darülfünun ile Türk Ocağı’nın ortaklaşa düzenledikleri mitingde, Halide Edip (Adivar), Hüseyin Ragıp (Baydur) ve Prof. Selahattin Bey birer konuşma yaptı³¹. “Yaşamak için ölmeye yemin ettik, yalnız İstanbul değil, köylüler de ayakta” denilerek, işgale duyarsız kalınmayacağı en açık dille ifade edildi³². 22 Mayıs 1919 Perşembe günü Tıbbiye öğrencilerinin çağrısına uyan yaklaşık yirmi bine yakın kişinin katılımıyla Kadıköy’de bir başka miting düzenlendi. Tıbbiyeliler, mitinge çağrı yazısını bastırıp dağıttılar. Bu çağrı yazısında da şu ifadelere yer verildi³³:

"Davetiye:

Ey Müslümanlar, Türkler!

Bugün yedi asırlık varlığın tehlikede... Kafkas’ta, Çanakkale’de, Irak’ta kahramanlıklar gösteren milletin, dünkü kölelerin tarafından esir ediliyor. Artık buna iman getir ki hak yok, cebir ve kuvvet vardır. Fakat düşün ki üç yüz milyonluk bir İslam kitlesi deihmal olunamaz kuvvettir. Kuvvet, muvakkat biz zaman için hak olursa, ebediyen hükümran olamaz. Bunu tasdik edeceğiz. Ve biz bunu daima bağıracağız. Siz de bizimle olunuz.

Tıbbiyeliler”

27 Arıburnu, a.g.e.,s.9

28 Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Gençliği**, İstanbul, 2004, s.126.

29 Arıburnu, a.g.e.,s.9.

30 Kazım İsmail Gürkan bu konuda bir anısında şunları ifade eder; “(İşgalden) dört gün sonra liselerimize gelen Darülfünunlu ağabeyler bizi Fatih’te yapılacak mitingte çağırdılar. Koşa koşa Nişantaşı’ndan Fatih’e gittik. Fatih parkı, halk talebe ve harpten dönmüş üniformalı birçok gazi subaylarla hınca hınç doluydu. Tramvay direklerine kırmızı yerine siyah bayraklar asılmıştı. Ahalî heyecandan bağırıyor, ağlıyordu. Tekbirler alınıyor, dualar ediliyordu”. Kazım İsmail Gürkan, **Darülfünun Grevi**, 1971, s.9.

31 Gürkan , a.g.e.,s.9.

32 Hasan Ali Polat, “Mondros Mütarekesi’ni Muteakip, İşgallere Karşı Marmara Ahalisinin Tepkisi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Vol 3 / 11 (Bahar 2010), s. 483.

33 Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Gençliği**, s.134.

Kadıköy İskelesi Belediye Dairesi önünde düzenlenen mitingde, Münevver Saime, Halide Edip, Hayriye Melek Hanım ve Fahrettin Hayri Bey'de birer konuşma yaptı. Mitinge, “Ölmeyi bilmeyen yaşayamaz, millet sağanaklar altında toplanıyor ve inliyor. Bu mateme alem şehit olsun” haykırışları damgasını vuruyordu³⁴. Sonraki günlerde üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin ön planda yer alacağı Sultanahmet, Beşiktaş ve Beyazıt'ta mitingler düzenlendi. Mitinglerin düzenlenmesinde ön palanda yer alan öğrenciler, kürsüye çıkarak konuşma yapmadılar. Öğrenciler adına konuşmalar yapılmamasının en önemli nedeni ise, o günün mevzuatının buna imkan vermeyişiydi³⁵.

Mütareke dönemi içinde Darülfünun'da işgal sürecinden etkilendi. Sosyoloji müderrisi Ziya (Gökalp), tarih müderrisi Ağaoğlu Ahmed, tıp müderrisi göz hekimi Esad Paşa, Dr. Süleyman Numan Paşa gibi hocalar tutuklanarak Malta'ya sürgüne gönderilirken; derslerin yapılması engellendi ve kontrol altında tutuldu³⁶. Ocak 1919'da Haydarpaşa'ya gelen İngiliz heyetinin emirleri doğrultusunda, Tıp Fakültesi yanında yer alan Askeri Tıbbiye, Tıp Fakültesi binasına taşındı. Bu taşınma sonrası ortaya çıkan ortak kullanımla birlikte mekan sıkıntısı önemli sorun haline geldi. Kömür depoları ile ambarlarında içinde bulunduğu pek çok kısım yerleşim ve derslik olarak kullanıma açılmak zorunda kaldı³⁷. Gülhane Hastanesi işgal kuvvetleri hastanesi haline getirildi. Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Akil Muhtar Özden'in gayretleri sonrası fakülte açık kaldı, fakat Tıbbiyelilerin muhalefetinden büyük rahatsızlık duyan işgal kuvvetleri, yatılı okuyan öğrencilerin karyolarına bile el koydular, üniformalarıyla gezmelerini yasakladılar. Bu yasak üzerine öğrenciler kurum içersinde gecelik entarileri ile gezmeye başladı. İngilizler tuvaletleri geceleri kendilerine tahsis ederken, Askeri Tıbbiye öğrencileri yatakhane ve koridorlara idrar kovaları koymak zorunda kaldı. Artan tepkiler sonrası işgal güçleri kıyafet yasağını kaldırdı³⁸.

İstanbul'un resmi olarak işgal edildiği 16 Mart 1920 tarihinden sonra Darülfünun'un bulunduğu Zeynep Hanım Konağı'nın bir bölümü, işgal kuvvetlerinin kullanımına bırakıldı³⁹. Bu dönemde Askeri Tıbbiye'nin bir bölümüne de bir İskoç-İngiliz Birliği yerleştirildi. Sonrasında bu birlik yerine İrlanda birliği getirilecekti⁴⁰. Tıbbiye'ye alınacak olan öğrenci sayılarında bile sınırlamaya giden işgalci güçler, 1919'da 20, 1920 yılında Müdür Hulusi (Alataş) Bey'in çabaları sonrası sayıyı 30 ile sınırladı. Kontenjanın bu kadar sınırlı olduğu

34 Sarıhan, **Kurtuluş Gün...**, s. 266.

35 Taylak, **a.g.e.**, s.119.

36 Mehmet Ali Ayni, **Darülfünun Tarihi**, İstanbul, 1995, s. 80.

37 Emre Dölen, **Türkiye Üniversite Tarihi –Osmanlı Döneminde Darülfünun**, C 1, İstanbul, 2009, s.529.

38 Metin Özata, **Atatürk ve Tıbbiyeliler**, İzmir, 2007, s. 159-160; Ayşenur Gökçe, Doğan Üvey, Nermin Yokmaç, “Mütareke Yıllarında Tıbbiye Öğrencilerinin Sivas Kongresine Verdikleri Destek ve Dr. Hikmet Boran”, **VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi** (16-18 Haziran 2004) Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2006, s.513.

39 Dölen, **a.g.e.**, s.532.

40 Feridun Frik., “Mütareke Yıllarında Tıbbiye (1918-1923)”, **Dirim**, s.11.

Esat Işık Paşa

Süleyman Numan Paşa

Akil Muhtar Özden

durumda bile, işgal nedeniyle öğrenci bulma sıkıntıları baş gösterdi⁴¹. İşgal süreci boyunca Tıbbiye ve Darülfünun üzerindeki kontrol devam ederken; önemli görülecek bir hareketlenme yaşanmadı. Fakat Tıbbiyeli öğrenciler Anadolu'da yaşananların İstanbul'da duyulması adına elinden gelen gayreti göstermekten geri kalmıyordu. O dönem Tıbbiye öğrencisi olan Feridun Frik, İstanbul'daki faaliyetlerinden şöyle bahsetmektedir:

“İstanbul Hükümeti ve başında bulunan Damat Ferit Paşa Anadoluca istenilmeyen adamdı ve çeşitli yollardan halkı uyandırmak gerekiyordu. Milli Emniyet ile işbirliği halinde çalışıyorduk. Beyazıt'ta Bakırcılardan kapalı çarşıya giden yolun başında, kepenkleri kapalı küçük bir matbaada hazırlanan İrade-i Milliye gazetesi, o zaman Çarşıkapı'da olan evimize gece getiriliyor ve ertesi sabah tanyeri ağarmadan alınıp dağıtılıyordu. Bu işte çalışan sivil ve asker karışımı ekipten bazıları yakalanıyor fakat uzun ve kısa tutuklamalarla serbest bırakılıyordu”⁴².

Darülfünun Boykotu ve Tıbbiyeliler

İşgal dönemi içinde Darülfünun'da ders veren bazı hocaların milli mücadele aleyhinde ortaya koydukları düşünce ve yazılar, bu hocalara yönelik gittikçe artan bir öfkenin oluşmasına neden oldu. Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'nde görevli olan “Avrupa ve Devleti Osmaniye Münasebatı Tarihi” dersini okutan Ali Kemal⁴³; “Türk Tarihi Edebiyatı” hocası Cenap Şahabettin; “Mabaadüt-

41 Özbay, a.g.e.,s.130.

42 Frik, a.g.m.,s. 13.

43 4 Mart 1919'da kurulan Birinci Damat Ferit Paşa hükümetinde Maarif Nazırlığı (Eğitim Bakanlığı), bu hükümetin Mayıs'ta istifasının hemen ardından kurulan ikinci Damat Ferit Paşa hükümetinde ise Dahiliye Nazırlığı (İçişleri Bakanlığı) görevine getirildi. Bu görevde iken Kuva-yı Milliye ve Mustafa Kemal Paşa aleyhine emirler yayımladı. 26 Haziran 1919'da bakanlıktan istifa etti. Ermeni Mihran tarafından çıkarılan Peyam-ı Sabah gazetesi başyazarlığını sürdürdü.

Cenap Şahabettin

Ali Kemal

Rıza Tevfik

Tabia" (Metafizik) hocası Rıza Tevfik (Bölükbaşı)⁴⁴; "İran Tarihi Edebiyatı" hocası Hüseyin Daniş (Pedram) ve "İngiliz Edebiyatı" hocası Marujan Barsamiyan milli mücadele aleyhtarıydı.

Ali Kemal, "*Hakkı İstiklal ve Türkler*" isimli bir yazısında, Türkler hakkında şu ifadelerde bulunuyordu; "*Kendini idareye iktisaden, ilmen, siyaseten ve medeniyetten muktedir olmayan bir kavmi, haydi git istediğini yap diye başıboş bırakmanın ne terakkiye ne insaniyete hizmet olmayacağını, bilakis cihanda kargaşa ve zararları artırmanın yanı sıra asrın icaplarını idrak edememektir*"⁴⁵. Ali Kemal'in bu ve buna benzer görüşleri kendisine yönelik, gerek ders verdiği Darülfünun'da gerekse ülke genelinde büyük bir tepkiye neden oldu ve Darülfünun boykotunun ortaya çıkışında Ali Kemal'in kaleme aldığı yazıların önemli bir rolü olacaktı⁴⁶.

Öğrencilerin tepkilerinin hedefinde yer alan bir diğer kişi Cenap Şahabettin ise çeşitli yazılarında, Ali Kemal'de olduğu gibi, Türklere yönelik olumsuz ifadelerde bulunuyordu. Bu ifadelerinin biri aynen şöyledir; "*Türkler ilim ve medeniyet sahasında hiçbir şey yapmamışlar, hiçbir eser vücuda getirmemişlerdir. Ne bir mezhep, ne bir felsefe, ne bir sanat yaratmışlardır... Edebiyatımız taklitçidir. Bu edebiyat dört yüzyıl durmadan, Arap ve Acem kaldı, sonra birdenbire garplılaştı, daha doğrusu Fransızlaştı. Her ne kadar halk türkülerimizde bazı güzel eserlere rastlanabilse de bunlar da o derece önemli değillerdir*". Bu ifadeleri bir çalışmasında bire bir aktararak yayınlayan Yakup Kadri, Cenap Şahabettin hakkında "züppe" tabirini kullanarak, şunları dile getirir; "... Evet, Türk milletine karşı

44 Maarif nazırı, Şura-ı devlet Reisi (Danıştay Başkanı), Ayan (Senato) üyeliği yapmıştır.

45 Fevzi Çakmak, "Kuva-yı Milliye Hareketine Farklı Bir Bakış: Ali Kemal", **Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, C 2, İzmir, 2010, s.327.

46 Gürkan , a.g.e.,s.14-15.

bu iftiralarda bulunan bir züppe azmanıdır. Züppeliği ilk defa olarak Türk edebiyatına sokmak suretiyle Türk'ün milli kültürüne saldırmış, Türk düşmanı bir Türk edibidir"⁴⁷.

Öğrencilerin, Hüseyin Daniş'e tepki koymasının arka planında, Ali Kemal'in ifadesine göre, Hüseyin Daniş'in Ertuğrul Gazi hakkında "Tatar Yavrusu" ifadelerinde bulunması gelmektedir. Daniş, kendisinin bu ifadeleri asla kullanmadığını ve kullanması içinde her hangi bir sebebinin olmadığını ifade etmektedir⁴⁸. Barsamiyan Efendi'ye yönelik tepkilerin nedeni, Azerbaycan İçişleri Bakanı Bahbudhan Civanşir'in Ermeni Taşnak Partisi'nin üyesi olan Torlakyan tarafından öldürülmesi ve Torlakyan'ın avukatlığını Barsamiyan Efendi'nin üstlenmesidir⁴⁹.

Darülfünun Boykotunun Başlaması ve Gelişimi

Boykotun ortaya çıkmasında, Darülfünun bünyesinde yer alan Hukuk-Edebiyat-Fen Fakültelerinin yer aldığı Bayezid-Veznecilerdeki konferans salonunda Darülfünun hocalarından Rıza Tevfik'in 29 Mart 1922 günü "Fuzuli'nin Mülahazat-ı Felsefîyesi" adlı bir konferans vermesi etkili oldu. Bu konferansta, salonu dolduranlar içinde askeri ve sivil Tıbbiyeli öğrenciler ile diğer fakülte öğrencileri bulunuyordu. Rıza Tevfik'in konuşmasına "Fuzuli Türk değildir, Acem'dir" diyerek başlaması sonrası, ön sıralarda oturan Süleyman Nazif, "Hatip Bey yanılıyorsunuz, Fuzuli Türk'tür ve Azeri Türklerindedir" cevabını verdi. Bu cevap üzerine Rıza Tevfik sert bir konuşma yaparak, görüşlerini şu şekilde ifade etti; "Efendim, Türk değildir, eğer Türk olsaydı bir şiirinde 'Türk dili şiir dili olmaya müsait değilse de, benim kudret-i şairanem bu lisana, bu kabiliyeti bahşetmiştir' demezdi. Hem efendim Türk olsa ne çıkar? Siz Türkler bir tek Fuzuli'yi aranızda almakla ne kazanırsınız? İmam-ı Azam'da Türk değildir. Türk'ün asırlar boyu bileğinde salladığı kılıcından başka övünülecek nesi var? Siz Türkler bugün hala daha mukarrı-hilafet-i İslamiye olan İstanbul'da oturabiliyorsanız, bunu düveli muazzamanın İslam âlemine karşı olan hüürmetine borçlusunuz". Bu sözlerin arkasından salon karıştı ve talebeler ayaklandı. Sıra kapakları vurulurken, Rıza Tevfik'e yönelik olarak "Sus namussuz, milliyetsiz herif" şeklinde hakaretler yöneltildi. Salonun sağ tarafında oturan asker-sivil Tıbbiyelilerle, diğer tarafta oturan sarıklılar arasında kavgı çıktı. Çıkan olaylar sonrası Rıza Tevfik salonu terk etti⁵⁰.

Olay sonrası 30 Mart 1922 tarihinde öğrencilerden Halit (Oğuz) Bey'in başkanlığında, Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin katıldığı gizli bir toplantı

47 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ergenekon Milli Mücadele Yazıları**, Ankara, 1993, s.125-126.

48 **Peyam-ı Sabah**, 6 Nisan 1922.

49 Salih Tunç, "İstanbul Basınına Göre Milli Mücadeleye Bir Destek: Darülfünun Öğrenci Olayları" **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 1 (2002), s.327; Mütareke İstanbul'unda Ermeni entrikalarına önemli bir örnek olan Torlakyan Davası için bakınız: Murat Çulcu, **Ermeni Entrikalarının Perde Arkası: Torlakyan Davası**, İstanbul, 1990.

50 Gürkan , **a.g.e.**,s.15-16.

düzenlendi. Coğrafya hocası Ali Macit (Arda) Bey'in enstitüsünde gerçekleştirilen toplantı sonrası, beş hocanın görevlerine son verilmesi, aksi takdirde derslere devam edilmeyeceği konusunda bir bildiri kaleme alındı⁵¹. Metne özetle baktığımızda "... *manevi heyecanların zevkından mahrum, istiklal, kutsiyet ve milliyet hislerine yabancı ve saldıran... müderris Cenap Şahabettin, Ali Kemal, Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş ve Barsamiyan Beyler*" istifaya çağrılıyor ve öğrencilerin bu hocalarla hiçbir surette iletişim kurmayacakları ifade ediliyordu⁵². Öğrenciler, aldıkları bu karara fakülte yönetiminin de uymasını talep ederken, kararın fakülte yönetiminde görüşülmesi adına oluşturdukları protesto metnini Dekan İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey'e teslim ettiler. Ayrıca metin halkın bilgisine sunulmak üzere şehrin belirli bölgelerine asıldı⁵³. Öğrenciler, Edebiyat Fakültesi önünde toplanarak dersleri boykot ettiklerini açıklarken, kararı duyan Rıza Tevfik derslere girmeyerek fakülteyi terk ediyordu. Öğrencilerin aldığı karar ulusal mücadele yanlısı basında "*Darülfünun talebesinin şayanı takdir bir kararı*" başlıklarıyla yer alıyordu⁵⁴.

İsmail Hakkı Bey, 2 Nisan tarihinde Vakıf gazetesinde yer alan beyanatında, öğrencilerin kendisine ilettikleri kararların delillerle açıklanması gerekliliğinden dolayı, protestonameyi öğrencilere geri verdiğini ve açık delillendirmelerini istediğini söyledi. Gerekli delillendirmeler açık ve anlaşılır surette geldiği takdirde, müderrisler meclisine konunun havale edileceğini; Darülfünun çatısı altında siyasi fikirlerin ve siyasi hareketlerin hakim olamayacağını; öğrencilerin derslere girmeye mecbur tutulamayacaklarını, eğer olayın meşruluğu görülürse öğrenciler açısından her hangi bir meselenin olmayacağını ifade etti⁵⁵. Bir gün sonra İkdâm gazetesinde çıkan mülakatında ise İsmail Hakkı Bey, Darülfünun'da yaşanan olaylar hakkında şu yorumlarda bulundu;

*"Dünyanın hangi Darülfünununda olursa olsun böyle bir hadise şayanı dikkat telakki edilmek lazım gelir. Çünkü doğru, yanlış gençliğe ait bir haleti ruhiyenin, bir infialin eseridir. Hariçte temas ettiğim zatlardan bazıları bunu bir darülfünun hadisesi olarak ve o mahiyette değil, alelade bir mektep-talebe meselesi gibi telakki ediyorlar. Bu yanlıştır... Darülfünun hayatı bir lisenin sakın hayatına tesbih edilemez. Kendisine mahsus fikri ve hür hamleleri vardır"*⁵⁶.

Konferansta yaşanan olaylar sonrası, Peyam-ı Sabah gazetesinde Rıza Tevfik'i savunan bir yazı kaleme alındı ve olay hakkında şu ifadelere yer verildi:

"Filozof Rıza Tevfik, vermiş olduğu konferansta Fuzuli ve onun eserlerinden bahsetmiş, Fuzuli'nin "Leyla ve Mecnun" isimli eserini Nizami Gencevi'nin "Leyla ve

51 Gürkan , a.g.e.,s.17.

52 Vakıf, 1 Nisan 1922.

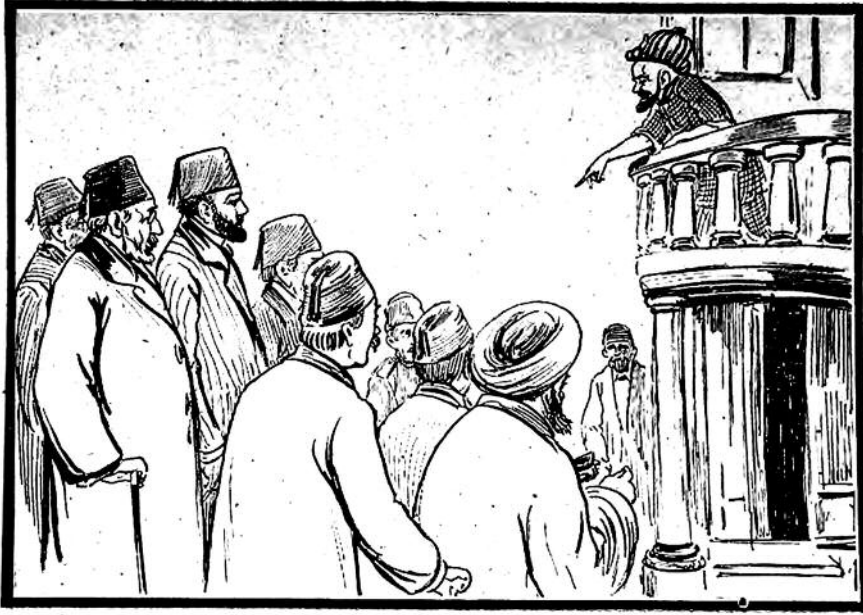
53 Gürkan , a.g.e.,s.18.

54 Tevhid-i Efkar, 31 Mart 1922

55 Vakıf, 2 Nisan 1922, s.1.

56 İkdâm, 3 Nisan 1922, s.1.

Mecnun” isimli eserinden kopya ettiğini ifade etmiş ve isteyene bunu eserleri göstererek kanıtlayacağını ortaya koymuştur. Ayrıca filozof, Fuzuli'nin eserlerinde İran ruhunu yaşamış ve yaşatmış olduğuna değinerek, Şairin Şii mezhebine mensup olup ayrıca birazda kendisinde Bektaşiliğin bulunduğunu ifade etmiştir. Fuzuli'nin “Sakiname” isimli eserinde İran ruhuyla düşünüp yazmıştır. Abdülhak Hamid'in de İran'dan etkilendiğine değinerek ‘... bir gerçektir ki, biz Türkler, Arap ve acemin lisan, edebiyat, ilim ve sanatından pek çok şeyler almışız ve onlara borçluyuz’ ifadelerinde bulunmuştur. Filozofun sözlerine gelen itirazlar üzerine, ilim yuvasında siyaset yapılamayacağı ve “ben Fuzuli'nin Türk olmadığını iddia etmedim. Dedim ki o İran ruhuyla düşünmüş, İran ruhuyla yazmıştır... Niçin böyle düşünüyoruz, bugün bizi yaşatan İslamiyet denen kuvvettir”⁵⁷.

دارالفنونہ عبادت مندرہ

حزبت وائتلاف پارٹی — کنجلا ء طلبہ علی کمال بک استاد مزک درسنی او قوم بودلرمش ضرور بوق بز کندیندن درس آلیرز .
قره کوز — مجله ایتمک آغازء جوچی کندی آزی قالدی. صبره سی کلجه سزه دوسی بز ویره چکز !

Darülfunun Hadisesinde

Hürriyet ve İtilaf Yaranı: Gençler, talebeler Ali Kemal Bey üstadımızın dersini okumuyorlarmış, zararı yok biz kendisinden ders alırız.

Karagöz: Acele etmeyin ağalar, çoğu gitti azı kaldı. Sırası gelince size dersi biz vereceğiz!

Kaynak: Karagöz, 12 Nisan 1338 (1922)

57 Peyam- Sabah, 1 Nisan 1922.

Aynı gazetede Ali Kemal, “*Peyamı Eyam*” isimli köşesinde, Milli Müdafaa yanlısı gazetelere “*Lahana Yaprakları*” ifadesini kullanarak, nasıl bir talebe kongresi kararları olduğu bilinmeyen kararların yer almasını eleştiriyor; fesat olarak nitelediği öğrenci eylemini ifa edenlerin Darülfünun’la alakası olmayan, ipsiz sapsız neşriyatların ürünü olduğundan bahsediyordu. İttihatçı bir hareket ve ocağa yardakçılık olarak gördüğü bu olaya benzer bir olayı, eğer istenilirse birkaç masum genci kandırarak kendi amaçları etrafında gerçekleştirebileceklerini, fakat kendi irfan ve vicdanlarının böyle başıbozuk hareketlerden kendilerini men eylediği belirtiyordu. Ali Kemal’e göre, yapılan bu ve buna benzer davranışların, siyasi ihtiraslardan arındırılması gereken ilim ve fenne sokmanın bir millete yapılan en büyük kötülük olduğu; kendisinin mütareke sonrası gelmiş olduğu maarif nezareti görevinde en önemli vazifesinin, gerek Darülfünun ve gerekse medreselerde siyasi fesatları ortadan kaldırmak olduğu ifade etti⁵⁸. Ali Kemal, konuya ilişkin başka bir yazısında, savaş sonrası Anadolu’da ortaya çıkan acı tablodan faydalanarak “*Müdafaa-ı Milliye*” kılığı altında ortaya çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni, Darülfünun olaylarının tek sorumlusu olarak görüyordu. O’na göre, “*Ciddi ve samimi muhalifler maziden acı bir dersi ibret aldıkları için bu oyuna aldanmadılar. Müdafaa-ı Milliye kisvesiyle zavallı milleti, o şanlı fakat talihsiz ordumuzu Trablusgarp’ta, Balkan Harbi’nde, Harbi Umumi’de olduğu gibi alet ederek, ezerek, hatta mahvederek hayallere sürükleyen taifenin bir alışkanlıkla ‘Havan-ı Yağma’ dolaplarını istibdat ve ihtiras fırladıklarını, zorbalıklarını ve gâsp dalaverelerini çevirmek istediğini keşfettiler. Aynı zamanda bir kere Harbi Umumi’den mağluben çıktuktan sonra bu devlet için, ne olursa olsun, İzmir ve Edirne davalarını siyaset sahasında harb ve zarb meydanına dökmek olduğuna da kanaat ettiler*”. İşte bu nedenle ittihatçılar muhalefeti susturmaya yönelik olarak çeşitli tedbirlere koyuldular. “*Anadolu’daki muhalifleri astı, kesti, mahveyledi, fakat payitahtakilere ne yapsın? Nasıl bir silah ile saldırsın? İşte bu endişe ile bu iftira, yalancılık, alçaklık silahını buldu. Matbuatımızın bütününe varan ekseriyet, İleri, Vakıf, Tevhid-i Efkâr, Akşam, İkdâm vesaire bütün o paçavoraları şimdiye kadar emri, kırıbaç altında yaşamaya, her hangi cinayetini olursa olsun alkışlamaya, istediği taraflara dilediği gibi saldırmaya alıştırmadı mı? ... İptidai emirde muhalefetin Cenap gibi, filozof gibi, benim gibi eli ilim tutanlarına, efkârı umumiyeyi yazularıyla ikaz edenlerine arz ettiğimiz tarzda hücum etmek lazımdır... Mesela böyle umumî bir davayla vicdan imanın bu muhalifleri bilfarz darülfünunda tedrisinden men’e kalkıştığını göstermek muhalefete büyük bir darbe olmaz mı? İşte bu hadisenin ruhu! İşte bütün bu yaygaraların esası!”⁵⁹.*

Ali Kemal ve onun gibi düşünenlerin, ortaya çıkan bu boykot hareketini, ittihatçılığın bir uzantısı olan siyasi bir hareket olarak nitelemesi üzerine, Darülfünun Edebiyat Medresesi Telebe Cemiyeti bir açıklama yaparak, bu iddiaları yalanladı ve “*alınan kararın oybirliği ile alındığı, verilen karara öğrenci*

58 *Peyam-ı Sabah*, 1 Nisan 1922.

59 *Peyam-ı Sabah*, 15 Nisan 1922.

dışında hiçbir kuvvetin teşviki” olmadığı konusunda sert ifadeleri içeren beyanlar gazete sütunlarında yer aldı⁶⁰. Talebe Cemiyeti’ni temsil eden delegelerden oluşan bir heyet, hocaların Edebiyat Fakültesi’nden atılmaları için çeşitli makamlar nezdinde girişimlerde bulundu. Bu heyet içinde yer alan Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü öğrencisi Osman Horosanlı, o güne ilişkin anılarını şöyle nakletmektedir:

“Önce Maarif Nazırı olan Fen Fakültesi Müderrisi Said Bey’i gördük. Duvarda asılı küçük bir Anadolu haritasını eline aldı, memleketin coğrafi vaziyetinden ve işgalden bahsetti. Sözlerinden Anadolu hareketine, Milli Mücadeleye taraftar olduğu anlaşılıyordu. Ben ‘Bu müderrisler ayrılmadıkça Darülfünun açılmaz’ dedim. Said Bey telaşlı bir tavırla, ‘Evlatlarım gençsiniz’ dedi ve eliyle bir yeri işaret ederek, ‘Gazeteci Ahmet Samim’i orada vurdular’ diye ekledi. Hürriyet ve İtilaf Partisi’nin bizi takip ettirmekte olduğunu anlatmak istiyordu. İkinci gittiğimiz makam Sadrazam Ali Rıza Paşa idi. Paşa bize nasihat etti. Kapalı vaatlerde bulundu... Üçüncü gittiğimiz makam, Fındıklı Sarayı’ndaki Meclis’i Mebusan’dı. Mebusların toplu bulunduğu bir sırada bizi Riyaset makamının önündeki sandalyelere oturtular. Darülfünun Felsefe Şubesi Müderrisi Niğde Mebusu Emin Bey (Erişirgil) reis muavinlerindenmiş. Bizimle o konuştu. Derslere başlamamızı, iddia ve isteklerimizin sonra inceleneyeceğini söyledi. Kabul etmedik”⁶¹.

İsmail Hakkı Bey’in protesto metnini öğrencilere iadesi sonrası, öğrenciler, beş hoca hakkında daha sağlam deliller içeren bir ithamname kaleme almak üzere toplantılar yaptı. İthamnameyi kaleme almak üzere Reşat Şemsettin, Esat, Sedat, Necmettin Halil görevlendirildi. Vakit gazetesinde “Darülfünun Hadisesi Hakkında- Meselenin Şayan-ı Dikkat Bir Tarihçesi Vardır”⁶² başlığı altında çıkan yazıdan da faydalanan öğrenciler, 3-4 Nisan 1922 gecesi geniş çaplı bir ithamname hazırladılar. Metin oluşturulduktan sonra, kalabalık bir öğrenci topluluğu önünde okunup kabul edilen metin, İngiliz korkusu nedeniyle hiçbir matbaa tarafından basılamayınca, gizlice bir Ermeni matbaasına bastırılıp⁶³, Edebiyat Fakültesi ve Darülfünun Divanı’na ve gazetelere verildi. İthamname içersinde yer alan ifadelerden bazıları şöyleydi⁶⁴;

“... Elem ve musibetlerle mali bir harp, Türk milletini hasta ve çaresiz bırakmıştı. Bütün bu cihan-ı husumet her vesile ile mensup olduğumuz milletin hayat ve istiklal hakkını yok etmeyi vaat ederken... Mensup olduğumuz milletin elinden her türlü silahın alındığı böyle bir tarihte bize ümit telkin edebilecek yalnız bir yol ve bir vasıta vardı. Bu da zinde ve namaglup bir maneviyat ve imandı... Bu aradığımızı milletin dimağ-ı mütefekkeri olan Da-

60 **Vakit**, 2 Nisan 1922

61 Mahmut Goloğlu, **Cumhuriyete Doğru 1921-1922**, İstanbul, 2010, s. 487.

62 **Vakit**, 3 Nisan 1922.

63 Zeki Sarhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, IV, Ankara, 1996, s.362.

64 İthamname’nin tam metni için bakınız: Gürkan, **a.g.e.**, s.s.26-38; **Vakit**, 5 Nisan1922, s.2.; **İleri**, 5 Nisan 1922, s.2.

rülfünunun büyük ilim kürsülerini işgal eden büyük hocaların şahsiyetlerinde bulabileceğimize emindik... Hocalarımızdan bir kısmı babanın teselli verici ve ümit ahşedici vasıflarıyla bunu tahakkuk ettiler... Hocalarımızın birkaç tanesi, diğer arkadaşlarının necip ve hayırhah yollarından döndüler. Bu zevatin bütün derslerinde talebe, ümidin zaman zaman kırıldığını, ümitsizlik ve çaresizliğin maneviyatı biraz daha istila ettiğini duyduk. Çünkü onlar kendilerinin ve talebenin mensup olduğu cemiyetin din ve millet gibi en kutsi ve en ulvi mefhumlarına karşı itinasızlıkta bulundular... Binaenaleyh ey saygı sahibi hocalarımız sizlere arz ederiz ki, bu andan itibaren artık talebe onlardan ilim almayacaktır. Onlara tabi olmayacak ve onların yolundan gitmeyecektir”.

Bu ifadelerin yer aldığı ithamname içersinde, protesto edilen beş hocanın geçmişte düşünce ve eylemlerinde neler yaptıklarından ayrıntılı bir şekilde bahsediliyordu.

5 Nisan’da Edebiyat Fakültesi Müderris Meclisi yapmış olduğu toplantıda, boykotçu gençlerin beş hoca için vermiş olduğu ithamnameyi görüştü. Haklarında şikâyet olan müderrislerin davet edilerek müdafaaları dinlendi. Protesto edilen müderrisler, haklarındaki iddiaları ret ettiler. Geç vakitlere kadar toplanan kurul, almış olduğu kararla Ali Kemal ve Cenap Şahabettin hakkındaki iddiaları esassız buldu; Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş kurula istifalarını verdi. İstifalar kabul gördü. Barsamiyan Efendi için tahkikata lüzum görüldü⁶⁵. Bu kararlar sonrası, Edebiyat Fakültesi öğrencileri toplanarak, diğer üç öğretim üyesi istifa etmedikçe derslere girmeme kararını oybirliği ile aldıklarını ilan ettiler. Ertesi gün Ali Kemal, Darülfünun’a ders vermeye gelmedi. Kaleme aldığı yazısında müderris meclisinde yaşananları kendi gözünden yansıtarak, protestocu öğrenciler hakkında çok sert ifadelerde bulundu ve bu hareketin çıkış nedeni olarak gördüğü İttihatçılığı hedef aldı⁶⁶.

Edebiyat Fakültesi öğrencileri, eyleme diğer fakülteleri katmak üzere harekete geçtiler. Osman (Horasanlı), Reşat Şemsettin (Sirer), Sedat, Halil Vedat (Fıratlı), Necmettin Halil (Onan), Haydarpaşa’ya giderek, Tıbbiye’nin de boykota katılmasını istediler. Tıp Fakültesi kahvesinde Yusuf Ziya (Balkan), Hüseyin (Salor), Ruhi (Soyer) ve Necati Bey’lerin iştirakiyle, öğrenciler 6 Nisan 1922 tarihinde Darülfünun konferans salonunda bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıda, Milli Mücadele’nin gelişmekte olduğu, ordunun hekime muhtaç bulunduğu bir sırada ders boykotunun uygun olmayacağı bir grup tarafından ifade edilirken; öte yanda bu durumdan çıkış yolu olarak başka bir çözüm ve girişimin olmadığı düşüncesi çoğunluk tarafından savunuldu. Sonrası yapılan oylamada, oy birliği ile derslere girmeme ve boykota katılma kararı alındı. Yusuf Ziya, Hikmet Mehmet (Boran), Necdet, Şakir, Şahap (Özpay), Ali Muhsin, Arif Tevfik (Anıl), İsmet (Uluğ) Bey’ler tıp temsilcisi olarak seçildi.

65 **Peyam-ı Sabah**, 6 Nisan 1922.

66 **Peyam-ı Sabah**, 6 Nisan 1922.

Tıp Fakültesi'nin yapmış olduğu toplantı sonrası almış olduğu karar şöyleydi;

“Darülfünun Edebiyat Fakültesi Talebesinin hissiyatı milliye ve diniyesinin rencide edilmesinden doğan pek haklı gücenmesi ve taleplerinin tamamen isaf edilmesinden büyük bir kitle-i müttehde halinde bulunan bilumum Darülfünun talebesini müttefikane harekete mecbur kıldığından umum Tıp Fakültesi hakkın yerine getirilmesine değin terk-i tedrisata karar vermiştir”⁶⁷.

Tıp Fakültesi dışında Fen Fakültesi’de boykotu destekleme kararı aldı. Hukuk Fakültesi ise başlangıçta boykota manevi olarak destek verme kararı alırken, sonrasında derslere girmeme kararını uyguladı. Karar fakülte Dekanı Ziya Nuri Paşa’ya öğrenci Ruhi Refik (Soyer) tarafından yazılı olarak bildirildi ve ertesi gün fakülte dersliklerine *“Türk kavm-i necibinin (temiz kavim) namusu ile oynayan beş müderrisin Anadolu harekâtına menfi tavırları karşısında, bunların kovulmasına kadar derslere girilmeyeceği”* yazılı beyannameler asıldı. Derslere girme konusunda ısrar eden bazı öğrenciler, zor kullanılarak engellendi⁶⁸.

Tıbbiye’de yapılan bu toplantıya yönelik basında çeşitli haberler yer aldı. Ali Kemal *“Ateş karışı yakanın baldırı çiplaklarına sirayet etti”* tabirini kullanırken; Tıbbiyeli muhalifler⁶⁹ adına Hasan Tahsin imzalı bir yazı kaleme alınarak, Tıbbiye’nin bu boykot hareketine zor kullanılarak ve baskı ile iştirak ettirildiğinden bahsederek, şu ifadelere yer verildi;

“Ateş nihayet Tıbbiye’ye de sirayet etti. Daha doğrusu ettirildi. Perşembe günü Edebiyattan iki üç kişi geldi. ... Sonra tabiri caiz ise müzakereye başladık... Kürsiye çıkan askeriyeden biri ‘Arkadaşlar. Bu iş böyle yürümez. ler (küfür-sansürlenmiş) şimdiye kadar olduğu gibi şimdiden sonrada ayak direyeceklerdir. Bunları kapı dışarı atmak için bir çare vardır. O da, diğer bütün millici medreseleri istifaya davet etmektir’. Bu söz alkışlar ile bravo nidalarıyla karşılanmıştı. Lakin kıymet-i tatbikiyesi sıfır olduğu için galiba unutuldu. Dioana müracaat ve bir hüküm verilinceye kadar, tabi lehte, bir kuvvet vermek üzere hemen derslerin tatili ve takibatta bulunması için askeriden üç ve keza sivilden üç efendi seçildi. Ümit değil tasvir bile etmedikleri bir tarzda kabule mazhar olan delegeler şaşkınlık içinde memnun “çok iyi, çok iyi” diyerekten fakülteyi terk ettiler... Teessüf olunur ki hakiki bir kudret iknadan mahrum adi teşvik ve rağbet ettirmeden sonra üç buçuk edebiyatçı beş yüz tıp talebesini önüne kattı. Yalnız onların fikirlerini, hareketlerini tercih değil, bizzat hatta en ön safta olmak üzere bu kargaşaya girdi”⁷⁰.

67 İleri, 7 Nisan 1922, s.2.; Vakit, 7 Nisan 1922, s.2.

68 Özbay, a.g.e., s.140-141.

69 Darülfünun boykotuna muhalif olan veya sürenin uzaması sonrası muhalif haline gelen öğrenci kitlesini nitelikleri içersinde şu özellikler bulunmaktadır: Anadolu’daki Milli harekate aleyhtar, İstanbul hükümetine taraftar olan ve boykotun Anadolu’nun eseri sayanlar; Azınlık ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın çocukları; İstenmeyen hocalara yakın olanlar; fakültelerin son sınıfında olup biran önce mekteplerini bitirerek hayata atılmak arzu edenler, bunların arasında özellikle babalarından maddi yardım görmekte büyük zorluklara uğrayan Anadolu çocukları. Gürkan, a.g.e., s.69.

70 Peyam-ı Sabah, 11 Nisan 1922.

Bu yazıyı tekzip niteliğinde bir yazı, Umum Tıp Talebesi Mümessili Hamit Necdet imzasıyla basında yer aldı. Yazıda şu ifadelere yer verildi: *“Hiçbir zaman haricin tesiri altında kalmamış olmayla övünen Tıbbiyeliler bu defa da yalnız vicdanlarından başka bir şey tesir etmiş değildir. Umumun vicdanına dayanan talebe heyeti umumiyesi kararını uzak ara ile kabullenmiştir. ‘Tıbbiyeli muhalif’ namıyla şüpheli olarak ancak Tıbbiye-i Askeriyeden arkadaşını yaralamaktan dolayı uzaklaştırıldıktan sonra her halde tıp fakültesine kaydedilen ve bu suretle haremimize kadar sokulan bu fesatçıdan başka kimse yoktur. Binaenaleyh bütün Tıbbiyeliler iradesinin tecelliyesinden başka bir şey olmayan kongre kararına bugün muhalif vaziyette ki tek bir arkadaşı bile mevcut olmadığını ilan ve Peyam-ı Sabah’ın ne gibi kimselerin düşüncelerine mesken olduğunu bu vesile ile efkârı umumiyeye arz ediyoruz”⁷¹. Basında süren tüm bu ithamlara karşın, Tıp Fakültesi dersleri boykot kararında ısrar ederken, Edebiyat Fakültesinde başlayan hareket, Tıbbiyelilerin iştirakiyle daha da güçlendi.*

Zeynep Hanım Konağı’nda, boykota katılan fakülteler arasında işbirliğini sağlamak ve boykotu organize etmek adına bir toplantı gerçekleştirildi. Toplantı sonrası bir heyetin kurulması kararı alındı. Bu heyet içersinde, Edebiyat Fakültesi’nden Osman (Horasanlı); Hukuk Fakültesi’nden Vacit (Asena); Tıp Fakültesi’nden Hüseyin İbrahim (Solar); Fen Fakültesi’nden Ekrem Necmi (İnal) bulunuyordu. Fakültelerin ardından yüksekokullarda boykota katılmaya başladı. Ticaret Mektebi Alisi, Ziraat Mektebi Alisi, Baytar Mektebi Alisi, Orman Mektebi Alisi, Eczacı ve Dişçi Okulları, Mektebi Mülkiye ve Ticareti Bahriye mektebi öğrenci birlikleri aldıkları kararlarla desteklerini ifade ettiler⁷². Eğitim kurumları arasında işbirliğini sağlamak üzere, Darülfünun ve Yüksekokulların temsilcilerinden oluşan *“Darülfünun ve Mekatibi Aliye”* isimli talebe cemiyeti, 12 Nisan 1922 tarihinde oluşturuldu. Cemiyetin kuruluş amacı, Darülfünun ve yüksekokulları alakadar eden ilmi ve içtimai hususlarda çalışmak ve aralarında işbirliğini temin etmektir. Cemiyetin başkanlığını Tıp Fakültesi temsilcisi Hamit Necdet üstlenirken, yardımcılığını Fen Fakültesi temsilcisi Ekrem Necmi, sekreterliğe Hukuk Fakültesi Temsilcisi Vacit, sekreter yardımcılığına Fen Fakültesi temsilcisi Sami, idare müdürlüğüne Edebiyat Fakültesi temsilcisi Osman, Veznedarlık görevine Ticaret Mektebi Alisi temsilcisi İhsan ve Nahit ve saymanlık görevine Dişçi ve Eczacı Mektebi Alisi temsilcisi Hikmet getirildi.

Yüksek öğretimdeki bu birleşimin yanı sıra, Talebe-i Ulum (Yüksek Dini İlimler) Cemiyeti 8 Nisan tarihinde yapmış olduğu toplantı sonrası şu kararı aldı:

“Talebe-i Ulum Cemiyeti’ İslam’ın esasını müdafaa ve muhafaza için teşkil edildiğinden iş bu esaslara muğayir hareketi efradı milletle beraber ret ve takbih eder. Bazı ceridelerde talebe-i ulumun darülfünun meselesinde koruyan mevkiinde bulunduğu

71 **Vakit**, 12 Nisan 1922.

72 **Gürkan, a.g.e.**, s.s.43-48.

görülmüş ise de “talebe-i ulum cemiyeti” adı geçen meseleye dairle ve aleyhinde hiçbir karar ittihaz etmediğinden tamamıyla bi taraftır. Binaenaleyh cemiyet namına söz söylemeye hiçbir şahıs salâhiyettar değildir”⁷³.

Boycot hareketi öğrenciler arasında giderek yayılırken, 9 Nisan tarihinde Rektör Besim Ömer (Akalın) Paşa başkanlığında toplanan Darülfünun Divanı, “Ali Kemal, Cenap Şahabettin ve Barsamiyan Efendi’nin izinli sayılmaları ve derslerinin vekâleten idaresi veya meselenin doğru bir yola girene kadar tedarisinden sarfı nazar edilmesi şekillerinden birini seçmek hususunda Edebiyat Meclisi Müderrisinin takdirine tevdi divanca oybirliği ile karar verilerek bilumum medrese müdavimlerinin yarından itibaren derslerine devam etmeleri lüzumu ilan olunur” ifadelerini içeren bir karar aldı⁷⁴. Üniversite divanın almış olduğu bu karar sonrası toplanan öğrenci heyeti, kararı yetersiz bulduğunu ve derslerin boykot edilmesine devam edileceğini duyurdu⁷⁵. Öğrencilerin dersleri boykot kararında ısrarcı olması nedeniyle, Maarif Nazırlığı (Eğitim Bakanlığı), üniversiteyi geçici olarak kapattığını ilan etti. Darülfünun Divanı kararı uygulamaya koydu: “Maarifi Umumiye Nezareti’nden: Darülfünun divanunca ittihaz edilmiş olan karara uymayan darülfünun talebesinin iki günden beri derslere girmemekte ısrar ettikleri görüldüğünden darülfünun nizamnamesinin yirmi altıncı maddesinin fıkra-ı ahiresi hükmüne ve divanın kararı ahirine uyarak bilumum darülfünun 12 Nisan 338 tarihinden itibaren muvakkaten tatil edildiği ilan olunur”⁷⁶.

Darülfünun’un kapatılması kararı protestocu öğrenciler tarafından beğenilmezken, yaptıkları toplantı sonrası, bir an önce derslere devam edilmesi konusundaki isteklerini içeren bir bildiriye kaleme aldılar⁷⁷. Yayınlanan bildiride, “Talebenin maksadı ilimden ve feyzden dur kalmak değildir. Binaenaleyh Darülfünunu Divanı’nın mektebin resmen tatil ve seddine teessür ve teessüfle karşılırsınız” ifadelerine yer verildi⁷⁸.

Maarif Nazırı (Eğitim Bakanı) Sait Bey’in, Darülfünun’un tatil edilmesi ve öğrenci olaylarına yönelik olarak ifadeleri 14 Nisan tarihli gazetelerde yayımlandı. Sait Bey, “Bütün medeni memleketlerde öğrencilerin bu gibi hareketlerinin olacağını... Bir milletin böyle kabiliyeti fevraniyesi olamazsa, o millet yaşamaya layık değildir. Memleketimizde bu gibi bir tezahüratın vukuu bir kusur olarak değil, medeniyetin bir gereği olarak algılanmalıdır. Gençliğin bu husustaki tezahürat ve temenniyatını hoş görmemek, olsa olsa hükümet despotluğu olur. Ancak bu gibi meselelerin çözüm yolu bir takım usul ve kanuna tabidir. Gençlerin bunlardan azade olması doğru değildir” ifadelerinde bulundu⁷⁹.

73 **Peyam-ı Sabah**, 11 Nisan 1922.

74 **Peyam-ı Sabah**, 10 Nisan 1922; **İleri**, 10 Nisan 1922.

75 **İleri**, 11 Nisan 1922, s.2.; **Tevhid-i Efkâr**, 14 Nisan 1922, **Vakit**, 11 Nisan 1922, s.3.; **Peyam-ı Sabah**, 11 Nisan 1922.

76 **Peyam-ı Sabah**, 12 Nisan 1922

77 **Peyam-ı Sabah**, 13 Nisan 1922; **İleri**, 17 Nisan 1922.

78 Gürkan, **a.g.e.**, s.65.

79 **Vakit**, 11 Nisan 1922; Gürkan, **a.g.e.**, s.57-58.

Darülfünun Divanı, protesto edilen hocalar hakkındaki nihai kararı, öğretim üyelerine disiplin cezası verme yetkisine sahip olan Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi'ne bıraktı⁸⁰. 12 Nisan günü toplanan Müderrisler Meclisi, beş hoca hakkında ithama değer bir şey bulamayarak; yapılacak hiçbir muamele olmadığına ve isteklerin oy birliği ile reddine karar verdi. Alınan bu karar öğrencilerin tepkisine neden olurken, Ali Kemal ve taraftarları tarafından şükran ve memnurlukla karşılandı.

Günler geçtikçe öğrenciler arasında çeşitli hoşnutsuzluklar baş göstermeye başladı. Fakültelerden mezun olacak olan son sınıf öğrencilerinin mezuniyetlerinin gecikmesi, askerlerin rütbe ve maaş kaybına uğrayacakları tehlikesi, bu hoşnutsuzlukların en önemli nedenleri arasındaydı. Hoşnutsuzlukları en aza indirmek ve düşen motivasyonu tekrar yükseltmek için Haydarpaşa'daki Tıbbiye binasının tavan arasında, kalabalık bir öğrenci heyeti toplantı düzenledi. Seçilen mekân sivil Tıbbiye'nin barınmakta olduğu ve "*Hangar Palas*" isminin verildiği yerd. Toplantıda askeri Tıbbiye'den Ahmet, Hamit, Ömer Vasfi, Yusuf (Balkan), Hayri (Kaleli), Necati, İsmet (Uluğ) ve sivil Tıbbiyeliler olmak üzere, öğrenci temsilcileri bulundu⁸¹. Toplantıya, Askeri Tıbbiye'den katılan bir mülazım, öğrenci hareketini aksatacak engellere meydan verilmeyeceği hususunda teminat verdi ve kendisinin toplantıya katıldığının ifşa edilmemesini rica etti⁸². Toplantı sonrası İstanbul Polis Müdürü Esat Bey, toplantıya katılan temsilcileri çağırarak, çok daha dikkatli hareket etmeleri gerektiğini, İngilizlerin takip halinde olduklarını ve İngiliz polisinin eline düştükleri takdirde elinden hiçbir şeyin gelemeyeceği konusunda bir konuşma yaptı ve öğrencilerin yanında olduğu izlenimini verdi⁸³.

İstanbul'da boykot bu şekilde devam ederken, boykotun Ankara tarafından takip edildiği ve memnuniyetle karşılandığı, gerek Hâkimiyeti Milliye gazetesi gerekse İstanbul basınına yansıyan haberlerden görebiliyordu. "*Ankara ahlaklı gençliğin tezahüratını memnuniyetle telakki etmekte ve Edebiyat Fakültesi Meclis Müderrisinin kararına hayret etmektedir*"⁸⁴; "*Darülfünun hadisesi hakkındaki iftiralar Anadolu tarafından red edilmekte ve İstanbul gençliğinin gösterdiği yiğitlik ve cesaret-i medeniye takdir ve teşekkürle yad olunmaktadır*"⁸⁵. Boykotun ilerlediği günlerde, "*Mücadelenin en had bir safhasında grevi idare edenler ve milliyetçi*

80 Üniversite tüzüğü'nün 26. Maddesi uyarınca Darülfünun Divanı'nın yargısal görevleri şu şekilde açıklanmıştır: "*Heyeti İlmîye üyelerinden birinin değiştirilmesi ve öğrenciden birinin aleyhinde, alınan kararlarla ilgili işlemleri incelemek ve karara bağlamak olağan üstü durumlarda bir medresenin veya medreselerin hepsinin geçici olarak kapatılmaları konusunda kararlar almak*". Tüzüğü'nün 42. Maddesinde Müderrisler Meclisinin yargısal görevleri ise şöyle tarif edilir: "*Heyet-i İlmîye üyelerinden birinin değişmesine karar vermek, üyelerden biri aleyhinde gereken bir disiplin kararı verilmesinde ve tüzüklere uygun bir şekilde başvuru ve şikâyetlerin değerlendirilmesini yapmak*". M. Tahir Hatipoğlu, **Türkiye Üniversitesi Tarihi 1845-1997**, Ankara, 1998, s.60-61.

81 Gürkan, **a.g.e.**, s.55.

82 Goloğlu, **a.g.e.**, s. 489.

83 Gürkan, **a.g.e.**, s.56.

84 **Vakit**, 9 Nisan 1922

85 **Tevhid-i Efkar**, 14 Nisan 1922

büyük talebe kitlesi adeta endişeli, kırgın günler"⁸⁶ yaşarken, Milli Mücadele yanlısı basında "Ankara'dan Darülfünun talebesine Samimi Bir Selam" manşeti ile Ankara'nın öğrencilere desteğini belirten telgraf metnine yer verildi⁸⁷. Telgrafı kaleme alanlar, Darülfünun'un eski öğrencileri olarak, boykotu desteklediklerini ve öğrencilerin yanında yer aldıklarını ifade eden Kozan Milletvekili Dr. Fikret (Onuralp), İzmir Milletvekili Mahmut Esat (Bozkurt), Menteşe Milletvekili Dr. Tefik Rüşti (Aras) ve İstanbul Milletvekili Usta Numan (Ustalar)'dı. Telgraf metni şöyleydi; "Azimkar ve fedakar milletimizin bütünü şiddet ve heyecanıyla yaşamakta olduğu varlık, istiklal ve hürriyet mücadelesinde yer yer kahramanlıklar ibrazıyla müsabaka edilirken pek yakın bir atide beşer tarihinin devirlerini tebdil edecek Türk Halkı için sakladığı inkişaf ve inkılabı ve şarkla garbın ittisalinde hilkatın ona tahsis ettiği vazائف istihkaki temin ve ikmal edilecek olan vatanın en kıymetli evlatları tedris için tahsis edilen rahleleri su-i istimal etmiş olanlara karşı gösterdiğimiz şahamet ve metaneti iftiharlarla öğrendik, var olunuz. Vatan ve millet sizden hoşnut ve sizinle mübahi olursa yeri vardır. Hürmetlerimizin kabulünü rica ederiz"⁸⁸. Ankara'dan ilk kez bu derece somut bir destek gelmesi, öğrenciler arasında boykotu daha şiddetli sürdürme konusunda direnç sağladı.

Öğrencilerin derslere devam etmeme konusundaki dirençli tutumu sonrası, Darülfünun Divanı meseleyi incelemek üzere bir komisyonun kurulması kararına vardı. Üç kişiden oluşan komisyon üyeleri içersinde Müderris Ebülulâ, Tıp Fakültesi Dekanı Ziya Nuri Paşa ile Fen Fakültesi Dekanı Fatin Efendi bulunuyordu. Komisyon, öğrencilerin verdiği şikayetnameyi inceleyecek ve bir karar verinceye kadar Darülfünun kapalı bulunacak, sonra açılış zamanı hakkında bir karar verecekti. Komisyonun oluşturulması öğrenci birliği tarafından memnurlukla karşılandı⁸⁹.

Komisyon çalışmalarına başlayarak, ithamnameyi inceledi. Söz konusu hocalardan yazılı cevap istedi ve bu karar hocalara ulaştırıldı⁹⁰. Çağrıya, Hüseyin Daniş hiçbir cevap vermedi. Rıza Tefik ve Cenap Şahabettin cevap vermeyeceklerini bildirdi. Ali Kemal ve Barsamiyan ise cevap için üç gün

86 Gürkan, **a.g.e.**, s.60.

87 Bu dönemde Tıbbiye ile Ankara arasındaki işbirliğinin kısa süreli bir olumsuz seyir izlemesine neden olan bir olay yaşanmıştır. Hâkimiyet-i Milleye gazetesinde "Kovulması lazım gelen bir müderris" başlığı altında yer alan haberde, Tıp Fakültesi Hıfzısıhha Müderrisi Aristidi Paşa, Yunanlı kimliği altında hedef haline getirilmiştir. Bu yazının İstanbul basınında yer alması üzerine, Tıp Fakültesi öğrencilerini temsilen, Aristidi Paşa'yı savunan bir yazı, Hamid Necdet imzası ile Vakit gazetesinde 16 Nisan 1922 tarihinde yer almıştı. Yazıda uzun süreden beri Tıp Fakültesinde görev yapan ve pek çok öğrenci yetiştiren, öğrencilerin en derin saygısını kazanmış olan Aristidi Paşa'nın, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin iddia ettiği gibi bir yunanlı olmadığı, Türklerin en aciz ve zavallı olduğu zamanda Fakülte'deki kürsüsünü terk etmesi için Yunanlıların tekliflerini reddettiği ve Fener Patrikhanesinin tehditleri karşısında kürsüsünü terk etmediği ifade edilmiştir. Hocalarına sahip çıkan Tıbbiyeliler, yazıların sonunda Hâkimiyet-i Milliye yazarına yönelik olarak ta şu notu düşmüşlerdi; "Tıp talebesi hiçbir zaman zannettiği gibi ipi çekilince oynatılan bir kukla yahut oyuncak değildir". Dölen, **a.g.e.**, s.587-588; **Vakit**, 16 Nisan 1922, s.3.

88 **İleri**, 19 Nisan 1922; **Tevhid-i Efkâr**, 19 Nisan 1922

89 **İleri**, 14 Nisan 1922.

90 İ. Hakkı Sunata, **İstanbul'da İşgal Yılları**, İstanbul, 2006, s. 174.

zaman istediler. Öte yandan komisyon, öğrenci temsilcilerine tebligat yaparak kendilerini 22 Nisan 1922 günü Rektörlüğe çağırdı⁹¹. Belirtilen tarihte, Zeynep Hanım Konağı'nda, beş kişiden oluşan öğrenci temsilcileri komisyon tarafından ifadeye alındı. Komisyon Başkanı Ebül-ula Bey, öğrencilere yönelik sert tavırlarda bulunurken; Ziya Nuri Paşa ve Fatin Efendi cesaret verici ve teşvik edici bir şekilde davrandı. Fen Fakültesi delegesi Ekrem Necmi, Ali Kemal'in, milletimizin istiklale layık olmadığını beyan ettiği yazılarının en çok Venizelos'un işine yaradığını, bunları Paris Konferansında kullandığını, milleti tahkir ve ihanetin bundan daha iyi bir örneğinin bulunamayacağını söyledi. Hukuk Fakültesi delegesi Vacit, memleketin acıklı durumunu ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak, düşmanlarımız yurdu parçalamak çabasında iken bu hocaların da onlarla birleşmesine, öğrencilerin tahammül edemediklerini ifade etti. Tıp delegesi Hüseyin İbrahim, Ali Kemal ve Rıza Tevfik Bey'lerin etrafa saçtıkları zehri göz önüne koydu. Komisyon, delegeleri dinledikten sonra, bir rapor yazarak Darülfünun Divanı'na sundu.

Üniversite Divanı 24 Nisan günü Zeynep Hanım Konağı'nda konuyu görüşmek ve bir karara bağlamak üzere bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantı devam ederken beş yüze yakın öğrenci konağın bulunduğu yere gelerek, divanın alacağı karara yönelik bir baskı politikası uyguladı. Toplantı geç saatlere kadar sürdü. Toplantı sırasında bazı üyeler dışarı çıkarak, öğrenciyi bilgilendirmek istedi, fakat öğrenci tarafında bu girişim yeterli görülmedi. Zaman ilerledikçe, Divan üyeleri evlerine gitmek istiyordu. Uzayan süreç dışarıda bulunan öğrencilerinde sınırlanmasına neden olurken, bilgilendirmek amaçlı dışarı çıkan Rektör Besim Ömer (Akalin) Paşa "*Çocuklarım...*" diye söze başladığı anda birden birkaç çürük yumurta başına isabet etti. Öğrenciler arasından "*İki taraflı oynama, aklını başına al!*" şeklinde sesler yükselmeye başladı. Hoca olarak çok sevilen Besim Ömer Paşa'nın bu duruma düşmesi, özellikle Tıbbiyeliler arasında üzüntü yarattı. Fakat ortaya çıkan tablodan birinci derecede sorumlu olan kişi olarak, tepkilerin hedefi haline gelmesi öğrenciler tarafından doğal karşılandı. Yaşanan bu olay sonrası divan üyeleri, kararı Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi'ne havale ederek ayrıldılar⁹².

Bu toplantıdan sonra uzunca bir süre her hangi bir karar alınamadı. Zamanın uzaması, öğrenci arasında sabırsızlanmalara ve Darülfünun'un açılması konusunda çeşitli teşebbüsleri beraberinde getirdi. Harbiye Nezareti, uzayan boykot sonrası, tabip subay olacak askeri öğrencilerin zamanında mezun olamamaları tehlikesinin ortaya çıktığını; mütarekenin en zor günlerinde yapılan masrafların boşa gitmemesi için acilen Tıp Fakültesi'ndeki öğrencilerin derslerine devam etmeleri hususunda gereğinin yapılmasını yetkililerden istedi⁹³. Bu ortam içersinde 18 Mayıs 1922 tarihinde Maarif Nezareti ve Da-

91 **Vakit**, 23 Nisan 1922; Gürkan, **a.g.e.**, s.66.

92 Gürkan, **a.g.e.**, s.s.66-69.

93 Mustafa Selçuk, **İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)**, Ankara, 2012, s. 366.

Besim Ömer Akalın

rülfünun Divanı'nın ortak kararı sonrası, Darülfünun'un açılacağı haberi basında yer aldı. Açıklama şöyleydi; "*Darülfünun daha fazla kapalı olarak kalmasının bir ve hatta iki ders devresinin kayıp olmasına neden olacağını dikkate alan darülfünun divanı, talebenin menfaati namına Darülfünun bütün şubelerinin 20 Mayıs Cumartesi günü açılmasına karar vermiş. Gerek devam etmeyenler gerek tedarisat kurallarının ihlal edenler hakkında nizamname ve talimatname hükümlerinin tatbiki tabii olduğu ilan olunur*"⁹⁴. Açılış günü çıkması muhtemel olan olaylar için Darülfünun Emaneti Hükümet'ten kolluk kuvvetleri istedi, derslere devam etmek isteyen öğrencilerin sınıflarına sağ salim girmeleri planlandı⁹⁵.

Bir oldu bittiye getirilerek Darülfünun'un açılmaya çalışılması ve açılması konusunda bir kısım öğrencinin taraftar olması, boykotun geleceği açısından gençleri endişeye sevk etti. Sultanahmet'te bir toplantı gerçekleştirerek, açılışı önlemek konusunda çeşitli teşebbüslere yönelme konusunda karar alındı. Alınan kararlar içersinde, açılış günü fakültelerde olay çıkarmak ve tekrardan üniversitenin kapanmasını sağlamak ön planda yer aldı.

Açıldığı 20 Mayıs Cumartesi günü, Darülfünun'da ve Tıbbiye'de olaylar çıktı. Tıbbiye'de sabah saatlerinde biriken öğrenciler, saat ondan itibaren gruplar halinde toplanmaya başladı. Grupların içinden bazı öğrenciler bağırırken; öğrenciler tarafından boykota ilişkin önceden ilan edilen beyanname dağıtıldı. Öğrencilerin yayınladığı bu beyanname Maarif Nazırı, Darülfünun Divanı ve Muhalif basını hedef alan ifadelerle yer verildi. Her kademesinde milli bir vicdan taşıyan Darülfünun öğrencilerinin, en yetkili ağızlardan sorunun en kısa zamanda çözüleceğine yönelik söz aldıklarını, fakat aradan geçen bir buçuk aylık süre içinde her hangi bir çözümün sağlanmadığı bildiri metninde belirtilirken; aksine bu bir buçuk aylık süre içinde milli dava lehinde olan gazeteler susturuldu, öğrenci temsilcileri her gün yeni bir ithamla suçlandı ve tamamen milli bir vicdanı yansıtan bu tezahür bir isyan mahiyetinde gösterildi. Darülmualimin ve Askeri Tıbbiye öğrencileri bu

94 *Peyam-ı Sabah, İleri, Vakit*, 18 Mayıs 1922.

95 Selçuk, *a.g.e.*, s. 366.

milli vazife karşısında hiçbir vicdanın kabul etmediği bir tarzda tehdit edilerek, mesleklerinden ayrılmayla karşı karşıya bırakıldı. Darülfunun'un kapalı kalmasından, sorunu bir an önce çözmek konusunda öğrenci temsilcilerine söz veren, aksi bir durumda derhal istifa edeceğini söyleyen Maarif Nazırı ile Darülfunun Divanı'nın sorumlu olduğu bir kez daha ifade edildi⁹⁶.

Ardından gruplar beyannameye uyarak derslere girmek yolundaki kararın sürdürülmesini beyan ederek, dersanelerin kapılarını kilitledi ve anahtarları aldı. Bunun üzerine Tıbbiye yönetimi, derslere girip girmeme konusunda herkesin kendi kanaatlerine göre karar alması gerektiğini ifade ederek, dersanelerin kapılarını açtırdı. Bunun üzerine derslere girmek isteyenlerle, engel olmak isteyen grup arasında bir kargaşa yaşandı. Yaşanın kargaşasının ardından okul tekrar kapandı⁹⁷. O gün yaşananları, Tıp Fakültesi öğrenci olarak bizzat olayların içersinde yer alan Kazım İsmail Gürkan şu şekilde anlatıyor:

"Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesine gittim. Çoğu azınlık ve itilafçı çocuklarından olan bir grup talebe, dersanelere girmek istiyorlardı. Çoğunluğu teşkil eden grevciler ise koridorlarda dolaşiyor, duruma hâkim bulunuyorlardı... Merdivenleri ikişer üçer atlayarak birinci dershanenin önüne geldiğimiz zaman içeride, ön sırada üç öğrencinin oturmuş, hocayı beklediklerini gördük. Büyüğe bir grup ile beraber içeri girip bu arkadaşları, hareketimizin doğruluğuna inandırmaya teşebbüs ettik. Aramızda henüz bir münakaşa açılmıştı ki yanımda bulunan Tarık, elimdeki bastonu alınca bir Rum öğrencinin kafasına vurdu. Benim baston iki parça oldu. Bu çocuk ve diğerleri dershaneden çıktılar... Dersaneler boşalmış, Tıbbiye kapanmıştı. Kalabalık neşe içinde, şarkı söyleyerek binadan çıkarken arkadaşlardan biri bir telefon haberi getirdi. Kadırga meydanında Eczacı, Dişçi talebesi iki grup halinde müthiş bir kavgaya tutuşmuşlar, ayrıca Hukuk'ta da derse girenler var, Tıbbiye'den yardım isteniyor! Kafileler halinde Haydarpaşa'dan vapurlara atlayarak. Kadırga'ya yetiştik. Gördüğümüz manzara şu idi: Grevcilerle, greve karşı olanlar birbirlerine taş, sopa ile hücum ediyorlar, arada bir ortadaki boşluğa çıkıp yumruklaşıyorlardı, ortalıkta müthiş dayak yiyip öldü diye bırakılanlar var... Kavgaya derhal müdahale edildi. Önde giden asker, sivil Tıbbiyelilerden güçlüler grevciler tarafına iltihak edince denge birden değişti, birkaç kişi ağır dayak yedi. Gerek dayak yiyenler, gerekse dayaktan kaçanlar çokluk, azınlık ve itilafçı çocukları idi. Hepsini kaçırdılar. Galebe sağlandı. Birkaç arkadaş yaralılarından bir ikisini alıp doğrudan eğitim bakanına götürerek, "Buyurun efendim! Bunlar sizin grevi anlamamaktaki inadınızın kurbanlarıdır" diye göstermeleri üzerine Sait Bey talebelerden Hamit Necdet ve Necati Efendilere dönerek, "Oğlum, memleket düşman işgali altındadır. İngilizler bütün bu hareketlerinizi takip ediyorlar"

96 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu :DH.EUM.AYŞ., Dosya No :72, Gömlek No: 40.5

97 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, Fon Kodu :DH.EUM.AYŞ., Dosya No :72, Gömlek No:40.3

demiş. Necati de “Sizin İngilizler varsa, bizim de imanımız var” cevabını vermişti. Bu sözler üzerine Sait Bey fena halde müteessir olmuş, “Benim İngilizlerim mi. Benim mi İngilizlerim?” diye hüüngür hüüngür ağlamıştı. Buradan yürüyüşe geçen kalabalık gittikçe artarak Zeynep Hanım Konağı’na geldi. Orada, bir hukuk, bir de fen hocasının dersanelere girmiş oldukları öğrenildi. Hukuk dershanesinde Celal Bey İçeriye giren öğrenci temsilcilerinin ricası üzerine, “Peki evlatlarım” diyerek dershaneden çıktığı gibi Fen Hocası da dershaneyi bırakmakta tereddüt etmedi. Bu esnada bahçede toplanan bir gurup fen talebesi taş atarak bu dershanelerin camlarını kırmaktaydılar. Ancak, Hukuk’ta derse girmek isteyen ve istemeyen öğrenci guruplarının merdiven başında şiddetli bir münakaşaya tutuştukları, işin kavgaya döküldüğü, bir iki hukuk talebesinin ağır dayak yediği görüldü. Böylece Darülfünun talebe tarafından fiilen kapatılmış oldu⁹⁸.

Olaylar sırasında bazı gazeteciler derse girmek isteyen öğrencileri engellerken; çıkan kavgalarda polis ve inzibat kuvvetleri, olayların yatışması için gerekli gayreti göstermekten uzak kalmıştı⁹⁹. Tıbbiyeli öğrencilerin desteği sayesinde, boykotun devam etmesi sağlanırken, Tıp Fakültesi bünyesinde bazı öğrencilerin boykot kararı karşısında aykırı hareket ettikleri yönünde alınan haberler sonrası, askerlerde dahil olmak üzere Tıbbiyeliler büyük bir salonda toplantı düzenleyerek, bütün Tıbbiyelilerin harekete iştirak ettiklerini ilan ettiler¹⁰⁰. Olaylar sonrası Darülfünun Divanı, bayram dolayısıyla Darülfünun’un tatil edilmesi kararını aldı¹⁰¹. Yaşanan olaylar sonrası Maarif Nezareti tahkikat yapılımasını ve suçluların cezalandırılmasını istedi¹⁰².

Yaşanan tüm bu gelişmeler sonrası, öğrenciler artık hocalara yönelik fiili eylemlere girişme kararı aldılar. Üç Tıbbiye öğrencisi Ali Kemal’i, çalıştığı gazeteden çıktıktan sonra yumurta yağmuruna tutarken; Köprülüzade Fuat Bey, Cenap Şahabettin ve Ali Reşat Bey’lerde aynı şekilde protestolara uğradı¹⁰³.

Boykut’un gerçekleştiği günler, Kurtuluş Savaşı’nın özlemle beklenen mutlu günlerine yaklaşıldığı bir dönemdi. Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti’nin, kurban bayramını kutlamak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne çekmiş olduğu telgraf, o dönem Türk gençliğinin içersinde yer alan milli ve asil duyguyu yansıtması açısından önemlidir. Haydarpaşa Tıp Fakültesi Talebe Heyeti Umumiyesi adına Darülfünun Birliği ve Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Hamit imzasıyla çekilen telgrafta şu ifadelere yer verilir:

98 Gürkan, a.g.e., s.s.72-74

99 Selçuk, a.g.e., s. 368.

100 Goloğlu, a.g.e.,s. 487.

101 **Vakit**, 22 Mayıs 1922.

102 Selçuk, a.g.e., s. 369.

103 Gürkan, a.g.e., s.s.75-77.

“İstanbul Darülfünununun nazımı bulunan Tıbbiye gençliği, gelen dini bayram dolayısıyla vatanın kurtuluşu ve milletin selameti uğrunda çalışan Büyük Millet Meclisine, başta Heyeti Umumiye’imizin büyük hüürmet ve sevgi beslediği büyük kalpli kumandanı olduğu halde arzı tebrikat ile anavatani hür yaşatmak için sınır boylarında yıkılmış kalesi, sönmüş ocağı önünde ilahi bir imanla düşmandan varlığını koruyan din kardeşlerine kuvvet ve Allah’tan başarı diler”¹⁰⁴.

Darülfünun Divanı, üniversitenin açılması konusunda toplantılarına devam ederken, öğrencilerin hedeflerinde yer alan hocalara yönelik nihai kararı bir türlü alınamıyor, kurullar arasında karar konusunda süreç uzuyordu. Mayıs ve Haziran ayları bu şekilde geçildi. Sonuçta Darülfünun Divanı, 26 Haziran 1922 tarihli toplantısında, Edebiyat Fakültesi temsilcilerinin muhalif tavır almaları sonrası, üçte iki çoğunlukla almış olduğu kararla, Ali Kemal ve Cenap Şahabettin’i derslerinden azlederek, *“Milli hisleri rencide eden”* beş müderrisin *“Bilâ müddet”* (Süresiz) izinli sayılması konusunda karar aldı. Ayrıca öğretim üyelerine karşı bütün fakültelerde uygunsuz davranan öğrencilerin ferdi olarak cezalandırılması kabul edildi¹⁰⁵. Darülfünun Divanı’nın grevi bir an önce sonlandırmak adına Edebiyat Fakültesi Meclisi’ni devre dışı bırakarak karar almasında, Mayıs ayındaki açılış kararında olduğu gibi Harbiye Nezareti’nin baskısı önemli oldu. Harbiye Nezareti, ordunun şiddetle doktor ihtiyacı olduğunu bir dönemde, eğer Darülfünun açılmayacaksa mezuniyetleri yaklaşan askeri öğrenciler hakkında ne tür bir işlemin düşünüldüğünü Maarif Nezareti’nden sormuş ve sürecin hızlandırılmasını talep etmişti¹⁰⁶.

Alınan kararlar sonrası, Mart ayı sonunda başlayan öğrenci boykotu başarıya ulaşmıştı. Bu sonuç öğrenci tarafından sevinçle karşılandı. Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi boşalan derslere yeni hocaları tayin etti. Bu karar Darülfünun Divanı’nca uygun görülerek, Maarif Nezareti’ne havale edildi. Sonrasında Padişahın onayı ile yürürlüğe girdi. Derslerde ve öğretim üyelerinde yapılan değişiklikler şöyledir; Ali Kemal Bey’den boşalan *“Avrupa ve Devlet-i Osmaniye Münasebatı”* Müderrisliğine gönüllü ve maaşsız olarak Ali Reşat Bey; Cenap Şahabettin Bey’den boşalan *“Türk Edebiyatı Tarihi”* Müderrisliğine naklen Garp Edebiyatı Tarihi Müderrisi Yahya Kemal Bey atandı. Rıza Tevfik Bey’den açık kalan *“Mabadet-i Tabia ve Bediiyat”* dersi ikiye ayrılarak, *“Mabadet-i Tabia”*’yı (Metafizik) Mantık Müderrisi Ahmet Naim Bey, *“Bediiyat”*’ı (Güzel Sanatlar) İsmail Hakkı Bey gönüllü ve maaşsız olarak üzerine aldı. Hüseyin Daniş Bey’den açık kalan *“İran Tarihi-Edebiyatı”* Müderrisliğine Velet Çelebi Efendi tayin edildi. Barsamyan’ın *“İngiliz Edebiyatı”*

104 Taylak, a.g.e., s. 124.

105 Selçuk, a.g.e., s. 372.

106 A.g.e., s. 372.

dersi Garp Edebiyatı ile birleştirildi. “*Mantık*” Müderrisliğine Alman Edebiyatı Müderrisi Cemil Bey naklen tayin edilirken, “*Garp Edebiyatı Tarihi*” Müderrisliğine de Şerif Bey tayin olundu¹⁰⁷.

Yaklaşık olarak beş aya yakın süren ve başarıya ulaşan boykot sonrası, öğretimde ortaya çıkan eksikliğin giderilmesine yönelik tedbirler alındı. Her fakültenin kendi programını yapması prensibi uygun görüldü. Tıp Fakültesi, altı haftalık bir öğretim yaptıktan sonra sınavların yapılmasını uygun buldu. Hukuk ve Edebiyat Fakültesi yeniden öğretim yapmaya gerek görmeyerek, sırasıyla 7 ve 9 Eylül tarihlerinde sınav yapmaya karar verdi. Fen Fakültesi 2 Eylül Cuma günü eksik kalan öğretime başlayarak, Ekim başında sınav yapma yönünde karar aldı.

Tıp Fakültesinde dersler 25 Ağustos tarihinde başladı. Derslerin başında her hoca derse girdiğinde, öğrenci tarafından şiddetli ve sürekli alkışlarla karşılandı. Dersler başladıktan sonra hızlı bir eğitime tabi tutulan öğrenciler içersinde, özellikle Askeri Tıbbiye öğrencileri, boykot nedeniyle en çok zarara uğrayanlardı. Bu öğrencilerin, subay çıkmaları üç ay gecikirken, kıdem kaybına uğradılar. Fakat bu durum daha sonra düzeltilerek, kıdem hakları kendilerine geri verilecekti¹⁰⁸.

Sonuç

Boykot edilen müderrisler içersinde yer alan Ali Kemal, yazılarında boykot hareketinin kaynağını Anadolu’da görür. Ali Kemal’in bu yargısını kanıtlayacak her hangi bir delil yoktur. Fakat şu bir gerçektir ki, İstanbul Darülfünun’unda beş müderrise yönelik olarak gerçekleştirilen boykot hareketi, Mustafa Kemal Atatürk’ün Anadolu’da başlatmış olduğu Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın başarıya ulaşmasının getirmiş olduğu manevi ve psikolojik havanın, Mütareke İstanbul’una yansımaysıydı. Darülfünun Edebiyat Fakültesi’nde, bir öğrenci-çenlik hareketi olarak başlayan boykot, yaklaşık olarak beş aya yakın bir süre devam etti ve başarıyla sonuçlandı. Gençlik içersinde hürriyet ve vatan-severliğin yuvası olan Tıbbiye, geçmişinden almış olduğu güç ve öz güvenle, boykot hareketinin dirençli bir şekilde devamına en büyük katkıyı sağladı ve başarıya ulaşılmasında en büyük pay sahiplerinden biri oldu. Boykot hareketinin en sıcak anlarında Tıbbiyeli öğrencilerin müdahaleleri, boykotun geleceğini belirledi.

Boykot hareketinde, gençliğin uzun süreli ve başarılı direncinin yanında, Darülfünun idaresinin, boykotu sonlandırmak konusunda göstermiş olduğu acizlikler bir diğer dikkat edilmesi gereken noktayı oluşturdu. Başlangıçta geçici olarak gördükleri boykot hareketini sonlandırmak konusunda hızlı kararlar alamayan yönetim, sonrasında giderek büyüyen ve daha organize

107 Gürkan, a.g.e., s.78-79.

108 Özbay, a.g.e., s.143.

hale gelen gençlik karşısında olayı zamana yayma politikası sürdürdü. Böylece zaman içinde olayın soğumasını istedi. Yönetim, olayın sıcaklığını kaybettiğine inandığı anlarda Darülfünun'u açma yoluna gitse de, bu süreçte öğrencilerin boykotta ısrarcı olmaları ve müdahaleleri bu yolu kapadı. Sonuçta uzun bir süreye yayılan boykot süreci, beş müderrisin süresiz izinli sayılmasıyla öğrenci adına tam bir başarı, yönetim adına ise geç gelen bir karar olarak yürürlüğe konuldu.

KAYNAKÇA

Arşiv

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Sürelî Yayınlar

Gazeteler

İkdam

İleri

Peyam-ı Sabah

Tevhid-i Efkâr

Vakit

Dergi ve Ansiklopediler

Toplumsal Tarih

Hayat Tarih Mecmuası

Karağöz

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi

Araştırma ve İnceleme Eserler

AĞABABA, Ali Fahri, **Şeref Kurbanları**, Çatı Yay. İstanbul, 2007.

AKTAR, Yücel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Gençlik", **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C 2, İletişim Yayınevi.

_____, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)**, 2. Baskı, Gündoğan Yay., Ankara, 1999.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

ALTUN, Mehmet, "Fizan denen şu yer!", **Toplumsal Tarih**, S 125 (Mayıs 2004)

ARIBURNU, Kemal, **Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri**, Yeni Matbaa, Ankara, 1951.

ATA, Ferudun, **İşgal İstanbul'unda Tehcir Yargılamaları**, TTK, Ankara, 2005.

AYNİ, Mehmet Ali, **Darülfünun Tarihi**, Pınar Yay., İstanbul, 1995.

BAYAR, Celal, **Ben De Yazdım Millî Mücadeleye Giriş**, C 5, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

- BERKES, Niyazi **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul.
- BİLGİ, Nejdet, **Ermeni Tehciri ve Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey’in Yargılanması**, Ankara, 1999.
- Bir Doktorun Harp ve Memleket Anıları**, Der: Metin Özata, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009
- ÇAKMAK, Fevzi, “Kuva-yı Milliye Hareketine Farklı Bir Bakış: Ali Kemal”, **Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri**, C 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yay., İzmir, 2010.
- ÇULCU, Murat, **Ermeni Entrikalarının Perde Arkası: Torlakyan Davası**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- DÖLEN, Emre, **Türkiye Üniversite Tarihi –Osmanlı Döneminde Darüfünun**, C 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2009.
- ERLER, Mehmet Yavuz, “Ya Vatan, Ya Sürgün”, **Atatürk Dergisi (Doç. Dr. Günay Çağlar Özel Sayısı)**, III / 2 (Temmuz 2002).
- GOLOĞLU, Mahmut, **Cumhuriyete Doğru 1921-1922**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010
- GÖKÇE, Aysenur, Üvey, Doğan, Yokmaç, Nermin, “Mütareke Yıllarında Tıbbiye Öğrencilerinin Sivas Kongresine Verdikleri Destek ve Dr. Hikmet Boran”, **VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi (16-18 Haziran 2004) Bildiriler Kitabı**, Türk Tarih Tıp Kurumu, İstanbul, 2006.
- GÜLSÜN, Hakan B., “Dr. Ali Osman (Onbulak) Bey- Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Jöntürk”, **Toplumsal Tarih**, S 107 (Kasım 2002).
- GÜRKAN, Kazım İsmail, **Darülfünun Grevi**, Harman Yayınları, 1971.
- FRİK, Feridun, “Mütareke Yıllarında Tıbbiye (1918-1923)”, **Dirim**, ss. 10-16.
- HATİPOĞLU, M. Tahir, **Türkiye Üniversite Tarihi 1845-1997**, Selvi Yayınevi, Ankara, 1998.
- İbrahim Temo’nun İttihad ve Terakki Anıları**, Arba Yay., İstanbul, 1987.
- İRTEM, Süleyman Kani, **Yıldız ve Jön Türkler**, Haz: Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul, 1999.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri, **Ergenekon Milli Mücadele Yazıları**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1993.
- ÖZATA, Metin, **Atatürk ve Tıbbiyeliler**, Umay Yayınları, İzmir, 2007
- ÖZBAY, Kemal, **Türk Asker Hekimliği Tarihi**, C 2, 1976.
- POLAT, Hasan Ali, “Mondros Mütarekesi’ni Müteakip, İşgallere Karşı Marmara Ahalisinin Tepkisi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Vol 3 / 11 (Spring 2010), ss. 478-187.
- Rıza Nur Kendini Anlatıyor, Hayat ve Hatıraları**, I, İşaret Yay., İstanbul, 1992.
- SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, I, TTK Yayınları, Ankara, 1993.
- _____, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, IV, TTK Yayınları, Ankara, 1996.
- _____, **Kurtuluş Savaşı Gençliği**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004
- SELÇUK, Mustafa, **İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2012.
- SHAW, Stanford J., Shaw, Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye 1808-1975**, C 2, 2. baskı, E yay., İstanbul, 1994.

- SUNATA, İ. Hakkı, **İstanbul'da İşgal Yılları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2006.
- TAYLAK, Muammer, **Türkiye'de Öğrenci Hareketleri**, Hamle Yay., İstanbul, 1997.
- TUNÇ, Salih, "İstanbul Basınına Göre Milli Mücadeleye Bir Destek: Darülfünun Öğrenci Olayları" **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 1 (2002), ss. 323-355.
- ÜNVER, A. Süheyl, "Tıbbiye'de Hürriyet Mücadelesi", **Hayat Tarih Mecmuası**, II/11 (1 Aralık 1965)

